

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DERLEME SÖZLÜĞÜNDE ÜRETİM/TÜKETİM VE ÜRETİCİ/TÜKETİCİ
İLE İLGİLİ KAVRAMLARIN MORFOLOJİK YAPISI VE ÇAĞRIŞIM
ALANINI KARŞILAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Faruk KAHRAMAN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Programı

EYLÜL, 2022

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DERLEME SÖZLÜĞÜNDE ÜRETİM/TÜKETİM VE ÜRETİCİ/TÜKETİCİ
İLE İLGİLİ KAVRAMLARIN MORFOLOJİK YAPISI VE ÇAĞRIŞIM
ALANINI KARŞILAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faruk KAHRAMAN

(Y2012.250016)

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Halil İbrahim USTA

EYLÜL, 2022

Yüksek Lisans Tezi Savunma Tutanağı

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Derleme Sözlüğünde Üretim/Tüketim ve Üretici/Tüketici ile İlgili Kavramların Morfolojik Yapısı ve Çağrışım Alanını Karşılaştırma”adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
(12/09/2022)

Faruk KAHRAMAN

ÖNSÖZ

Türkiye Türkçesi ağız araştırmaları yaklaşık yüz yıllık bir süredir yapılmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarıyla alakalı olarak birçok önemli çalışmalar yapılmıştır. Kitaplar yayınlanmış, makaleler yazılmış, yüksek lisans, doktora tezleri çalışılmıştır. Ancak hâlâ derleme çalışmasının yapılmadığı illerin bulunması bir eksikliktir.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti bugünkü adıyla Türk Dil Kurumu 1932 yılında kurulmuştur. Kurumun çalışmalarının önemli bir bölümünü ağız araştırmaları oluşturmaktadır. Çalışmamızın kaynağını oluşturan Derleme Sözlüğü ile alakalı ilk araştırmalar 1933-1935 yılları arasında yapılmıştır. Derleme Sözlüğü için başlangıçta 150.000'den fazla kelime derlenmiştir.

Dile ait sözlük çalışmaları birçok başlık altında toplanmaktadır. Genel sözlükler, terim sözlükleri, okul sözlükleri, argo sözlükleri, alıntı ve verinti sözlükleri gibi. Bu sözlükler yazı dilinin kaynağı olması açısından oldukça değerlidir. Bunlar içerisinde ağız sözlükleri özel bir yere sahiptir. Ağız sözlükleri; belirli bir yörede kullanılan, konuşulan, konuşurlardan yapılan derleme faaliyetinin ürünüdür. Yani ağız sözlüklerinin kaynağı insandır, eş zamanlı yapılan derlemelerdir. Kaynağı insan olduğu için kaynağın yok olma ihtimaline karşı var olan bilgiyi toplamak, kayıt altına almak son derece önemlidir. Bu yüzden konuşma dili ile alakalı yapılan sözlük çalışmaları yani ağız sözlükleri dilin hazineleridir.

“Derleme Sözlüğünde Üretim/Tüketim ve Üretici/Tüketici ile İlgili Kavramların Morfolojik Yapısı ve Çağrışım Alanını Karşılaştırma” adlı tezimiz; giriş, iki bölüm, sonuç ve eklerden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, kapsamı, problemi, yöntemi, kaynakları verilmiş; morfoloji, çağrışım ve anlam türlerinin tanımı yapılmıştır. Birinci bölümde üretim, üretici, tüketim, tüketici kelimelerinin Güncel Türkçe Sözlükten hareketle tanımları yapılmıştır. Çalışmamızın asıl amacını oluşturan ikinci bölümde üretim, üretici, tüketim, tüketici kelimeleri verilmiştir. Üst başlıkta olan bu kelimeler alt başlıkta alet, araç, mekân, ilaç, işçilik, ürün, yiyecek, içecek, yeme, içme şeklinde tasnif edilmiştir. Tespit edilen tüm

kelimeler anlamına ve işlevine göre mekân, alet, araç, ürünün adı, eşya, bölüm, takı, yöntem, giysi, işçilik, sonuç, detay, tanımlama, usta, işçi, meslek, ziyafet başlıklarında değerlendirilmiştir. Kelimeler çeşitli kaynaklardan hareketle morfolojisi ile çağrışım alanı arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişkinin varlığı incelenmiştir. Sonuç bölümünde araştırmacılar için araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak analizlere yer verilmiştir. Son olarak ekler bölümünde çalışmamızda kullandığımız, çeviri yazı (transkripsiyon) işaretlerine yer verilmiştir.

Bu çalışmada, yönlendirme ve desteğiyle yanımda olduğunu hissettiren çok değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Halil İbrahim Usta'ya şükranla saygılarımı sunarım. Bilgi ve birikimleriyle üzerimde emeği olan İstanbul Aydın Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Son olarak tüm süreçte her zaman yanımda olan kıymetli eşim Ayça Kahraman'a en içten duygularla teşekkür ederim.

Eylül, 2022

Faruk KAHRAMAN

DERLEME SÖZLÜĞÜNDE ÜRETİM/TÜKETİM VE ÜRETİCİ/TÜKETİCİ İLE İLGİLİ KAVRAMLARIN MORFOLOJİK YAPISI VE ÇAĞRIŞIM ALANINI KARŞILAŞTIRMA

ÖZET

Dil kültüre yansır ve kültüre yön verir. Kültür de dilden beslenerek dille yoğrulur. Dil ile kültür arasında bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşimin ürünleri olan halk dili daha çok sözlü kültürün taşıyıcıları olarak varlığını sürdürmektedirler. Varlığını sözlü olarak devam ettiren halk ağzı daha sonra dilbilimciler ve sözlük bilimciler tarafından derlenerek kayıt altına alındı.

Son yıllarda, Türkiye Türkçesi ağızları ve onun başvuru kaynağı olan Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü ile ilgili yapılan çalışmalar artmaktadır. Derleme Sözlüğü, ağız çalışmalarının başvuru kaynağıdır.

Bu tezin amacı, Derleme Sözlüğündeki “üretim, üretici, tüketim, tüketici” kavramlarıyla alakalı kelimeleri taramak ve taranan bu kelimelerin morfolojisi ile çağrışım alanı arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişkinin varlığını incelemektir. Böylelikle, Derleme Sözlüğünde tespit edilen bu kelimelerin bütün sözlük içerisindeki yeri ortaya konulacaktır. Çalışmada; tarama sonucunda elde edilen kelimelerden birleşik yapıda olanlar, ödünç kelimeler ve fiiller inceleme dışında tutulmuştur. İnceleme sonucunda tespit edilen kelimelerin anlamı ve yapısı önce etimoloji sözlüklerinde aranmış, tarihi süreç içerisinde Güncel Türkçe Sözlük ile inceleme tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Derleme Sözlüğü, Türkiye Türkçesi Ağızları, üretim, tüketim, çağrışım.

**COMPARISON OF THE MORPHOLOGICAL STRUCTURE AND
ASSOCIATION FIELD OF THE CONCEPTS RELATED TO
PRODUCTION/CONSUMPTION AND MANUFACTURER/CONSUMER IN
THE COMPILATION DICTIONARY**

ABSTRACT

Language is pondered inside the tradition and offers a path to subculture. Culture also nourishes language and is kneaded with language. There's an interaction between language and culture. Folk language, that's manufactured from this interaction, continues to exist because of the service of oral subculture. The folk dialect, which maintains its existence orally, is then compiled by linguists and lexicographers and became a written language.

In current years, research on Turkey Turkish dialects and the Compilation dictionaries from folk Dialects in Turkey increasing. Compilation Dictionary is a reference supply for dialect research.

The aim of this thesis is to look at the phrases associated with the principles of "production, manufacturer, intake, customer" inside the Compilation Dictionary and to look at the lifestyles of a direct or indirect courting between the morphology of these searched phrases and the connotation subject.

Therefore, the place of these phrases decided in the Compilation Dictionary in the complete dictionary might be found out. within the have a look; Compound phrases, borrowed phrases, and verbs from the phrases received due to the searching have been excluded from the examination. The meaning and structure of the phrases determined because of the examination have been first searched in etymology dictionaries, and the exam turned into finished with the current Turkish Dictionary in the historic technique.

Keywords: Compilation Dictionary, Turkey Turkish Dialects, production, consumption, association.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
I. GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Konusu.....	1
B. Araştırmanın Amacı.....	1
C. Araştırmanın Kapsamı	1
D. Araştırmanın Problemi	2
E. Araştırmanın Yöntemi	2
F. Araştırmanın Kaynakları	4
G. Morfoloji Nedir	4
I. Anlam Türleri.....	11
1. Temel Anlam	12
2. Yan Anlam.....	12
3. Mecaz Anlam.....	13
II. ÜRETİM, ÜRETİCİ, TÜKETİM, TÜKETİCİ NEDİR?.....	15
A. Üretim Nedir?.....	15
B. Üretici Nedir?	15
C. Tüketim Nedir?	15
D. Tüketici Nedir?	15

III. DERLEME SÖZLÜĞÜNDE ÜRETİM / TÜKETİM VE ÜRETİCİ / TÜKETİCİ İLE İLGİLİ KAVRAMLARIN MORFOLOJİK YAPISI VE ÇAĞRIŞIM ALANINI KARŞILAŞTIRMA	17
A. Üretim İle İlgili Maddeler.....	17
1. Üretimle ilgili maddelerin tasnifi.....	17
a. Alet-araç- mekân ile ilgili kelimeler.....	17
b. İlaç ile ilgili kelimeler	19
c. İşçilik ile ilgili kelimeler	19
d. Ürün ile ilgili kelimeler	21
e. Yiyecek-içecek, yeme-içme ile ilgili kelimeler.....	22
2. Maddelerin morfolojik ve semantik incelemesi.....	23
a. Alet-araç- mekân ile ilgili kelimeler.....	23
b. İlaç ile ilgili kelimeler	40
c. İşçilik ile ilgili kelimeler	42
d. Ürün ile ilgili kelimeler	55
e. Yiyecek-içecek, yeme-içme ile ilgili kelimeler.....	70
B. Üretici ile İlgili Maddeler	71
1. Üretici ile İlgili Maddelerin Tasnifi	71
2. Maddelerin morfolojik ve semantik incelemesi.....	72
C. Tüketim ile İlgili Maddeler.....	82
1. Tüketim ile ilgili maddelerin tasnifi	82
2. Maddelerin morfolojik ve semantik incelemesi.....	82
D. Tüketici ile İlgili Maddeler.....	84
1. Tüketici ile ilgili maddelerin tasnifi.....	84
2. Maddelerin morfolojik ve semantik incelemesi.....	85
IV. SONUÇ	87
V. KAYNAKÇA	91
EKLER	97

ÖZGEÇMİŞ	99
-----------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

Alt.	: Altay Türkçesi
An.ağl.	: Türkiye Türkçesi Ağzıları
Ar.	: Arapça
AT.	: Anadolu Türkçesi
Az.	: Azeri Türkçesi
Blk.	: Balkan Türkçesi
Bşk.	: Başkurt Türkçesi
C.	: Cilt
Çağ.	: Çağatay Türkçesi
Çuv.	: Çuvaş Türkçesi
DLT:	: Dîvanu Lugatit-Türk
DS:	: Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü
EAT:	: Eski Anadolu Türkçesi
ET.	: Eski Türkçe
EUTS:	: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
Fars.	: Farsça
FATK:	: Yaşayan Farsça ve Arapçadaki Türkçe Kelimeler
Hak.	: Hakas Türkçesi
hlk.	: halk ağzı (Anadolu Ağzıları)
KB:	: Kutadgu Bilig
Kırg.	: Kırgız Türkçesi
KKlp.	: Kara Kalpak Türkçesi

Koyb.	: Koybal Türkçesi
KTLS:	: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü
Kzk.	: Kazak Türkçesi
Mac.	: Macarca
mec.	: Mecaz
Moğ.	: Moğolca
Nog.	: Nogay Türkçesi
OT.	: Orta Türkçe
Özb.	: Özbek Türkçesi
Redh:	: Redhause Sözlüğü
Sag.	: Sagay Türkçesi
Tar.	:Tarançi Türkçesi
TatK.	: Kazan Tatar Türkçesi
TDES:	: Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü
TTS:	: Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü
Trkm.	: Türkmen Türkçesi
TT.	: Türkiye Türkçesi
TTA.	: Türkiye Türkçesi Ağızları
Tuv.	: Tuva Türkçesi
Tü.	: Türkçe
TS.	: Türkçe Sözlük
Uyg.	: Uygur Türkçesi
YUyg.	: Yeni Uygur Türkçesi
Zaza.	: Zazaca

I. GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Dil, içinde barındırdığı bilgelikleri bizlere esirgemeyen, içerisinde manalar, felsefeler bulunduran iletişim aracıdır. İnsanoğlu her zaman anlaşılacak istemektedir. İnsanoğlu belki de yaşamı boyunca dilin imkanlarını kullanarak anlaşılmayı ilk tercih olarak görmektedir. Anlaşmada ön koşul olan dil, insanları birbirlerine yaklaştırır. Zihinleri ve kalpleri ortak bir noktada kesişen insanlar, beraber yaşamayı isterler. Bu süreçte ortak dil düşüncesi ortaya çıkar. Geçmişten günümüze üretim ve tüketim faaliyeti içinde olan insanoğlu, toplum içinde yaşadığı için gelenek, görenek ve âdetlerde üretim ve tüketim kavramlarına yeni anlamlar katar. Araştırmamızın konusu, Derleme Sözlüğündeki üretici-üretim, tüketici-tüketim kavramlarının morfolojisi ile çağrışım alanı arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişkinin varlığının değerlendirilmesidir. Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, halk ağzının temel kaynaklarından biridir. Bu yüzden çalışmamıza da kaynaklık etmektedir.

B. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızda amaç, Derleme Sözlüğündeki “üretici-üretim, tüketici-tüketim” kavramlarının adlandırmalarını ayrıntılı bir biçimde incelemektir. Çalışmamızda Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan yazı dili ve konuşma dilindeki “üretim-tüketim, üretici-tüketici” adlandırmalarının halk dilinde nasıl oluştuğunu, yapılan adlandırmaların hangi çağrışımlarla ortaya çıktığını belirleyerek, Derleme Sözlüğünde daha önceden incelenmeyen bir alanda çalışma yaparak dil bilimine katkı sunmayı hedeflemektedir.

C. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmamız, Derleme Sözlüğündeki “üretici-üretim, tüketici-tüketim” adlandırmalarında aletlere ait adlandırmaları, araçlara ait adlandırmaları, mekanlara ait adlandırmaları, ilaçlara ait adlandırmaları, işçiliğe ait adlandırmaları, işçilere ait

adlandırmaları, ustalara ait adlandırmaları, ürünlere ait adlandırmaları, yiyeceklere ait adlandırmaları, içeceklere ait adlandırmaları, ziyafetlere ait adlandırmaları, yemeklerle ilgili adlandırmaları kapsamaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, problem durumu, yöntemi ve kaynağı verildi, Birinci bölümde Türk kültüründe üretim nedir, üretici nedir, tüketim nedir, tüketici nedir sorularına cevap verildi. İkinci bölümde üretim, üretici, tüketim tüketici kavramları, tasnif edildikten sonra morfolojisi ile çağrışım alanı arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişkinin varlığı değerlendirilmiştir. Tespit edilen kelimeler kendi içinde sınıflandırılarak madde başı biçiminde incelendi. Sonuç bölümünde ise Derleme Sözlüğündeki “üretici-üretim, tüketici-tüketim” adlandırmalarının değerlendirmeleri yapıldı, sayısal veriler oluşturuldu, kelimelerdeki arkaik unsurlar tespit edilmeye çalışıldı.

D. Araştırmanın Problemi

Türk kültürü ve dili bakımından halk ağzındaki adlandırmaların ortaya çıkarılması ve bu adlandırmalarla ilgili yapılan tasnif çalışmaları ad bilim bakımından her zaman problem oluşturan hususlardan biri olmuştur. Anadolu ağızlarında kullanılan yabancı kelimelerin tespitinden sonra Türkçe kelimelerin anlaşılması da kolaylaşacaktır. Böylelikle, Türk dilleri üzerinde çalışanlar için karşılaştırmalarda Anadolu ağızlarında tespit edilen verileri kullanmak kolaylığı sağlanacaktır (Eren, 1960:295-296). Bu bakımdan “üretici-üretim, tüketici-tüketim” kavramlarına ait adlandırmaların detaylı bir şekilde incelenmemiş olması bu çalışmanın konusunu ortaya çıkarmıştır.

E. Araştırmanın Yöntemi

Derleme Sözlüğü, Anadolu ağızlarındaki yerel dillerden kalma alıntılarının sayısını artırdığı gibi, komşu dillerden alınma sözlerin sayısını da çoğaltmıştır (Eren, 2003a:158) Bu bağlamda Derleme Sözlüğü benzersiz bir kaynaktır. Çalışmamızda, Derleme Sözlüğündeki “üretici-üretim, tüketici-tüketim” kavramlarına ait adlandırmalar tarama yöntemi ile tespit edilmiş ve fişlenmiştir. Tespit edilen bu kelimeler kendi içinde madde başı olacak biçimde gruplandırılarak (sayısal veriler kullanılarak) yine tasnif edilmiştir. Tespit edilen örneklerden bazılarının birden çok

anlamı vardır. Bu kelimeler, farklı anlamlarından dolayı yapılan tasnifler içerisinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda, aşağıdaki maddelerde geçen özellikler dikkate alınarak yöntemimiz belirlenmiştir.

1) Ayrı ayrı yerlerde değişik söyleniş şekilleri bulunan bir sözün en önemli görülen veya yaygın olan şekli madde başı olarak alınmış, yanına [] içinde değişik şekilleri konulmuştur. Bu değişik şekillerin nerelerde kullanıldığı da aynı madde içinde gösterilmiştir. Ayrıca her değişik şekle, sözlüğün alfabe sırasında madde başı olarak da yer verilmiş, ancak karşısına anlam ve derleme yeri yazılmayarak → işaretiyle bu sözün ve benzeri sözlerin toplu olarak bulunduğu madde gösterilmiştir.

2) Yazılışları aynı fakat anlamları birbiriyle ilgisiz olan sözler, ayrı madde başı yapılmış ve bunlar (I), (II), (III) rakamlarıyla işaretlenmiştir.

3) Birbiriyle ilgili birkaç anlamı bulunan kelimelerin her anlamı, aynı madde içinde 1., 2., 3., rakamlarıyla yazılmıştır.

4) Bazı sözler için verilen kullanım örnekleri, anlam açıklamalarından sonra italik harflerle dizilmiştir.

5) Madde başı olan sözlerin derlendiği yerler () içinde gösterilmiştir. Derleme yeri köy ise, başına hiçbir işaret konulmamış; ilçede ise, başına *; il merkezi ise – işareti konulmuştur. Örneğin acak: Biraz, azıcık. (Hacıhamzalı *Tarsus-İç.) şeklinde yazılı olan madde, İçel'in Tarsus ilçesine bağlı Hacıhamzalı köyünden derlenmiş demektir.

6) İl adları kısaltmalarla gösterilmiştir. Ada. (Adana), El. (Elazığ), İst. (İstanbul) gibi.

7) Bir söz, aynı il içinde birkaç yerden derlenmiş ise bu yerler virgül ile ayrılmıştır. Söz birkaç ilde kullanılıyorsa bu iller arasına noktalı virgül konulmuştur.

8) Birçok yerde kullanılmakta olan bir sözün derlendiği yerler gösterilirken birbirine yakın olan bölgeler, mümkün olduğu kadar arka arkaya sıralanmıştır.

9) Derleme Sözlüğünde taradığımız kelimeler inceleme bölümünde verilirken Derleme Sözlüğündeki anlamı ve kullanıldığı yörelerden sonra sayfa numarası/cilt şeklinde verilmiştir. Örneğin Ellik (II): 6. Biçilmiş ekinlerin desteleri. (Bulkaz *Çivril,

İsabey *Çal-Denizli) 1724/3 örneğindeki gibi 1724 Derleme Sözlüğündeki sayfa numarasını, 3 Derleme Sözlüğünün cilt numarasını bildirmektedir.

F. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmamız oluşturulurken birçok kaynak incelenmiştir. Çalışmamızın ana kaynağı Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü olmuştur. Ülkemizde “üretici-üretim, tüketici-tüketim” kavramlarına ait adlandırmalar ile ilgili yapılmış makaleler, kitaplar, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenerek “üretici-üretim, tüketici-tüketim” kavramlarına ait adlandırmaların sınıflandırmaları ortaya çıkarılmıştır. İncelenen kaynaklar kaynakça bölümünde verilmiştir. Çalışmamıza ait bulgular ve yorumlar ise çalışmamızın sonuç bölümünde yer almaktadır.

G. Morfoloji Nedir?

Morfoloji, bir dilin kök kelimelerini, eklerini, köklerle eklerin birleşme yollarını, eklerin anlam ve görevlerini türetme ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili öteki konularını inceleyen gramer dalıdır (Korkmaz, 2007:5). Bir dildeki kök ve ekleri, bunların birleşme yollarını, eklerin anlam ve görevlerini, dilin türetme ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili öteki konuları inceleyen dilbilgisi dalına morfoloji denir (Vural vd., 2012:139).

Türkçenin yapı özelliklerinde biri dildeki gelişme ve değişmelerin ek kök birleşmesine dayalı olmasıdır. Yapısal bu özellik, aynı zamanda dilin işleyişini sağlar. Morfolojinin öğeleri ekler ve kökler olduğu için bu ek ve köklerin birleşmesiyle binlerce sözcük ortaya çıkmış ve dilin söz varlığını oluşturmuştur. Sözcükler, zihindeki soyut ve somut kavramları karşılayan anlamlı şekiller olduklarından dolayı, morfoloji bu bakımdan şekilden anlama uzanan bölümüdür. Sözcükler arasındaki kalıcı veya geçici anlam bağlantı ve örgüleri farklı eklerle sağlandığı için dildeki canlılık ve işleyiş de sadece dilin şekil yapısı ile oluşturulabilir. Bu açıdan morfoloji bir taraftan dilin biçimden anlama, sözcükten sözlük birimlerine, bir taraftan da birleştirme, türetme, kalıplaşma, anlam daralması, anlam kayması gibi çok kapsamlı ve çeşitli dil olayları ile köken, anlam ve cümle bilgilerine uzanan temel dayanak niteliğindedir. Bu bakımdan dilin bel kemiğini oluşturur (Korkmaz, 2003:5).

İşlev bakımından fonemlerden sonra gelen en büyük birlik morfemdir. Dilde belirli bir anlama gelen, yapı ve ses açısından anlamlı daha küçük parçalara ayrılamayan unsurlara biçim veya şekil denir. Bu terimler batı dillerinde çok kullanılan ve bazen Türkçe kaynaklarda da söz edilen *morfem* teriminin karşılığıdır. Ergin; morfem terimini, “Kelimenin iç yapısının parçaları, mana yapısının unsurları olan bu şekil dediğimiz dil birliktelikleridir.” diye tanımlamıştır (Ergin, 2019:105). Böylelikle, sadece kökten oluşan anlamlı sözcükler şekil olabileceği gibi köklere eklenerek köklerin anlamını değiştiren veya metin içindeki diğer sözcüklerle ilişkilerini gösteren ekler de birer şekildir. Dilbilimin biçimi inceleyen koluna biçimbilgisi(şekilbilgisi) denmektedir. Morfoloji, çekim eki, yapım eki, kök, gövde olarak morfemlerin yani anlamı olan en küçük birimlerin, cümlede sözcükler arasındaki bağların nasıl olduğunu veya anlamları nasıl değiştirdiğini araştırır. Kelimeler daha büyük cümleleri ve büyük birlikleri oluşturur.

Morfoloji, dil içindeki gövdeleri (görevli ve anlamlı), ekleri ve kökleri ele alarak bunların kendi aralarındaki ilişkilerini, sözcük türetme ve sözcük türetme yöntemlerini, her birinin cümlede üstlendiği çeşitli görevlerini ve çekimlerini inceleyen dil bilgisinin alt kategorilerinden birisidir. Bu alan farklı kaynaklarda farklı adlarla da söz edilmektedir: “yapı bilgisi”, “şekil bilgisi”, “kelime bilgisi”, “morfoloji” gibi adlara sahiptir. Sözcüklerin içeriğinde iki şekil vardır: Vazifeli şekiller, manalı şekiller. Manalı şekiller tek başlarına kullanılabilir veya bir mana ifade edebilir. Vazifeli şekiller ise ancak manalı şekillerle birleşerek kullanılan ve ancak o zaman mana ile ilgili vazife gören fakat tek başına manası olmayan ve kullanılmayan kelime parçalarıdır (Ergin, 2019:105).

Bir dizge olarak kabul edilen dil, bazı dilbilgisi modellerinde ise morfoloji, dil biliminin bir alt dalı olarak ses bilimsel (fonolojik) öge ile söz dizimsel (sentantik) öge arasında bulunan bir “yapı düzlemi”dir. Morfoloji ile söz dizimi arasında işlevsel bir paralellik vardır. Morfoloji, sözcüklerin iç yapısını ele alan dil biliminin bir alt dalı olmakla birlikte, söz dizimi ve ses dizimi ile “ara yüzlere” sahiptir. Söz dizimi ve ses bilgisi göz önünde tutulmadan morfoloji yapmak mümkün değildir (Adalı, 1979:12). Modern dil biliminde morfoloji, ses bilgisi ve söz diziminden ayrı değil, aksine söz dizimi ile ilgili olguları saptamaya yarayan bir dal olarak değerlendirilmektedir (Eker, 2010:303).

Ses bilgisi bölümünde, sözcüğü oluşturan sesler, ses olayları, seslerin sıralanışı vb.; anlam bilgisi bölümünde sözcüğün anlam özellikleri, söz dizim bölümünde sözcüğün ait olduğu kategori, cümle içinde kullanımı, morfoloji bölümünde ise sözcüğü oluşturan ekler, sözcüğün diğer kelimelerle bağlantısı gibi olgular ele alınır. Modern dil bilimi incelemelerinde morfoloji ayrı bir kategori olarak değil, sentaktik, fonolojik ve semantik kategoriler içerisinde değerlendirilen morfoloji, özellikle söz dizimi ile ilişkisi yoğun ve doğrudan olan bir alandır (Eker, 2003: 263-264).

Morfoloji sistemi bakımından dünyadaki diller üçe ayrılır:

1. Eklemeli diller
2. Çekimli / Bükümlü diller
3. Tek heceli diller.

Eklemeli diller; sözcük köklerinin sabit tutulup birbirinden farklı görevlerle yüklü çekim ve yapım eklerini, değişmeyen sabit köklere ekleyen dillerdir. Eklemeli diller arasında Türkçe, Moğolca, Fince, Japonca Korece gibi Ural-Altay dil grubuna giren diller ile bazı Asya ve Afrika dilleri sayılabilir.

Eklemeli dillerde değişmeyen sözcük kökleri ve bu sözcüklerin başına ve sonuna getirilen çeşitli ekler bulunmaktadır. Türkçe, bu grubun en belirgin örneğidir. Yalnız, Türkçede ön ekleme yoktur. Ekler her zaman kök ve gövde sonuna getirildiği için Türkçe sondan eklemeli bir dildir.

Çekimli diller; sözcük köklerinin yapım ve çekim sırasında farklı şekillere ve kırılmalara uğradığı dillerdir. Arapça, Almanca, Farsça, İngilizce, Rusça çekimli diller arasındadır.

Çekimli dillerde sözcük türetilmesi ya da çekim yapılması sırasında sözcük köklerindeki ünlülerde değişiklik olur ve köklerde bir iç kırılma meydana gelir. Bu durum sözcüklerin çokluk şekillerinde de ortaya çıkar. Ayrıca, çekimli dillerin bazılarında kökün ünlüleri değiştiği halde, kök ile türetilen yeni sözcük arasında ses bakımından bir ilgi söz konusudur. Sözcük kökündeki ünsüzlerden oluşan asıl sesler yeni sözcükte de yer almakta, değişiklik sadece ünlülerde meydana gelmektedir. Sami dilleri ailesi bu guruba girmektedir ve grubun en tipik örneği Arapçadır.

Bu gruba giren diğer bazı dillerde ise, çekime giren kök bütünü ile değişir ve tanınmaz duruma gelir. Hint-Avrupa dil ailesine giren dillerde böyle bir özellik göze çarpar.

Tek heceli diller; sözcükleri, ek almadan ve çekime girmeden cümle içindeki yerlerine ve başka sözcüklerle birlikte kullanılışlarına göre çeşitli anlam ve görevler yüklenen dillerdir. Çince, Tibetçe, Vietnamca, Çerkezce, Himalaya ve Afrika dillerinin bir kısmı bu tür dillerdendir.

Tek heceli diller kısmen tek heceden oluşan sözcüklere dayanırlar, ek almazlar ve çekime girmezler. Bu dillerde hiçbir değişikliğe maruz kalmayan sözcükler cümlede başka bir yere getirilerek ve başka sözcüklerle yan yana gelerek anlam farkı meydana getirirler. Öte yandan tek heceli dillerde vurgu ve tonlama son derece önemlidir. Bu dillerde kavramları karşılamak için sözcük birleşmelerinden de faydalanılmıştır.

H. Çağrışım Nedir?

Çağrışımın Sözlük Anlamı:

Çağrışım, insanın düşünce dünyasında önemli bir yere sahiptir. Bir varlığın, bir olayın veya bir durumun hatırlatmada bulunması anlamına gelen çağrışım sözlükler aşağıdaki şekilde yer vermektedir.

1-) Düşüncelerin; yer, zaman, neden, etki, sonuç bakımlarından aralarında bulunan birlik, benzerlik ya da karşıtlık gibi bağıntılar dolayısıyla birbirini uyandırması olayı, tedai. Bir düşüncenin veya görüntünün bir başkasını hatırlatması.(TDK, Türkçe Sözlük, 1992, İst.)

1-) Davranışlar, düşünceler ve kavramlar arasında yer ve zaman birliğinin etkisiyle kurulan bağlantılar sonucu bilinç alanına bunlardan birisi girince ötekini de bilince çekme olayı, tedai (<https://sozluk.gov.tr/>- 15.07.2022)

Kubbealtı lüğatinde çağrışım; bir şeyin başka bir şeyi akla getirmesi, bir düşüncenin başka bir düşünceyi uyandırması, tedai şeklinde ifade edilmiştir. (<http://lugatim.com/s/%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1%C5%9F%C4%B1m-> 15.05.2022)

Türk Dil Kurumunun farklı yıllarda yayınladığı sözlüklerde ve kubbealtı lüğatinde çağrışım, farklı tanımlarla verilse de temelde hatırlatma kavramı üzerinde durulmaktadır. Hatırlatmanın da olay, zaman ve bilinç kavramları ile ilişkilendirilmesi söz konudur.

Çağrışım Nedir? Nasıl Oluşur?

İnsan; toplumsal bir varlık olduğu için yaşadığı toplumun kültürüyle, bu toplumla kurduğu ilişkiyle, aldığı eğitimle biçimlenir. Olayları ve durumları değerlendirirken, nesnelere belli anlamlar verirken kültürün kendisine verdiği gözlerle görür, biçimlendirdiği akılla fikir yürütür. Dolayısıyla farklı tecrübe ve kültürler; insan belleğinin en işlevsel ürünü olan dili de etkilemekte, kelimeleri kişilere ve topluma göre değişebilen farklı hayal, duygu, düşünce, ve anlamlarla işleyebilmektedir. Her bir sözcük, kültürün, bir yaşam biçiminin, duygunun, düşüncenin izleriyle karışmış durumdadır. Sözcükler, zihinde sadece dilbilgisel öğeler olarak değil, sözcüklerin hayat içindeki gerçekliklerine dair tüm bilgilerle birlikte var olur.

Çağrışım: Düşünceler, anılar arasında benzerlikler, zıtlıklar, zaman içinde bir arada olmaları dolayısıyla kurulan bağlantılar. Çağrışım; düşünceler, kavramlar ve davranışlar arasındaki zaman ve yer birlikteliğinin etkisiyle kurulan bağlantılar sonunda, kavramın tasarlama; tasarlamaya dönüşmesidir. Bir başka ifadeyle çağrışım, kelime ile kavram arasındaki geçiş aralığıdır. Lewandowski'ye göre "Şuur içerisindeki kavramlarla, bu kavramları ad olarak taşıyan kelimelerin, duyguların veya fikirlerin birbirleri ile olan ilintisinden oluşan prensiptir" (Çiftınar, 2002:74-78).

Çağrışımsal anlam: Çağrışımsal anlam bir ifadenin iletişimsel değeridir ve onun kavramsal içeriğinin üzerinde ve ötesinde bir değerle ilgilidir. Leech ve Pilten'e göre "Çağrışım kültürü, tarihî döneme ve bireysel deneyimlere göre değişiklik gösterdiğinden çağrışımsal anlam, kavramsal anlama kıyasla ikincil olarak değerlendirilmiştir." (Çiftınar, 2002:74-78).

Neden, sonuç, zaman, yer, açısından benzerlik, yakınlık veya karşıtlık gibi ilişkiler sonucunda ortaya çıkan bir sözcüğün şekil veya anlam bakımından başka bir sözcük veya sözcük dünyası ile kurduğu bağ deyimlerdeki çağrışım dinamiklerini ortaya çıkarır. Çağrışım, sözcüklerin veya imgelerin başka sözcük veya imgeleri hatırlatma bağlantısı bulunur. Bu bağlanma olgusu bazen dolaylı olarak ortaya çıkan bilgiler neticesinde gerçekleşir bazen de zihinsel bağlantı sonucunda ortaya çıkar (Cevizci, 2002:230). Çağrışım sadece hatırlatmayı merkeze almaz, tecrübe veya bilgi birikiminden de destek alır. Bu yüzden çağrışımındaki bağlantı olgusu tek bir nedene bağlanamaz. Öyle ki her bir sözcük hem kendi anlamı hem de çağrıştırdığı diğer

sözcüklerle başka bir kültürü veya zihniyeti yansıtabilir. Zihinde yer alan her iz, birbirine gönderme yaparken bir kelimedenden bir hayat biçim coğrafyasına da yolculuk yapmaya başlayabilir (Bostancı, 2009:65). Kavramlar arasındaki bağlantılar, çağrışımda, her zaman bir etkileşim hâlinde bulunur. Her kavram bağlı olduğu hatırlatma ögesiyle tamamlanır. Bu nedenle dil bir sistem hâlinindedir ve bu sistem mensup olduğu diğer dil birlikleriyle bir ilişki içerisindedir (Aksan, 2007: 42).

Çağrışım; bir tek söz olabileceği gibi, bir müzik parçası, bir sembol, bir renk, bir isim vb. her şey olabilir. İnsan beyninde oluşan ve açıklanması pek kolay olmayan bu kavramın dil edinimi ve öğrenimindeki işlevi yadsınamaz.

Çağrışımlar, zaman ve yere göre oluşurlar. Hangi zamanda ve nerede bir olay yaşanmışsa daha sonra bulunulan yer veya zaman, geçmişteki anla benzerlik gösterdiğinde gerçekleşir. Bussman'a göre "Olay, çok kısa bir sürede şuur içinde tekrar yaşanarak, kavramlar birbirlerini çağrıştırır." (Çiftpınar, 2002:74-78). Orada kullanılan kelimeler ise, benzer bir ortamda karşılaşıldığında kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Çağrışım kavramını ilk olarak Aristoteles, fikirlere uygulamıştır. Aristoteles; bitişikliğin, benzerliğin ve karşıtlığın çağrışım yasalarının temelini oluşturduğunu vurgulamıştır. Eflâtun ve Aristo'dan itibaren farklı yönlerle tartışılan çağrışım fikri, sınırlı ve kesin bir şekilde açıklanamamaktadır.

Çağrışım kavramının temel yasaları benzerlik, zıtlık, bitişiklik vs. dir. Çağrışım farklılıklar gösteren bir kavramdır. Belli bir sınıflama yapılması gerekirse üç ana başlık altında toplanır.

- 1) Benzerliklerine Göre Çağrışımlar (Pilot-uçak, Oyuncak-çocuk)
- 2) Zıtlıklara Göre Çağrışımlar (Siyah-beyaz, İnce-kalın)
- 3) Yakınlıklara (Bitişiklik) Göre Çağrışımlar (Sabah-öğle, Soğuk-kış)

Benzerlik bakımından çağrışım unsurları arasında birtakım ögeler arasında yapı, işlev açısından eş bir durum vardır. Yakınlıkta, çağrışım unsurları arasında bazı unsurların birbiriyle uzlaştığı görülür. Karşıtlık ilkesinde ise çağrışım unsurları arasındaki eş veya benzer durumların rastlantısal olarak olumsuzluğu ortaya çıkmaktadır. Çağrışım, zihindeki bir tasavvurun bir başka tasavvuru akla getirmesi olayıdır.

Çağrışım olguların doğrudan yorumlanması, her öznenin zihninde, sözcüklerin basit bir tasarımının ve bu tasarımlar arasında belli bir güce sahip bir bağlantının, yani kurumsal anlamı ile bir çağrışımın bulunduğu gerçeğidir.

İki şey, değişmez bir şekilde, birbirleriyle eşit ya da biri diğerini takip ediyorsa biri diğerinin göstergesidir. Bir birini görünce diğerini hatırlarız, biri diğerini çağrıştırır (Christian Wolff). Göstergenin çağrışım kavramıyla ilişkisi konusunda ise, Aksan, Saussure"ün gösterilen ile gösterenin sürekli birbirlerini çağrıştırdıklarını ifade ettiğini aktarır. Bu fikri, kabul edenler de reddedenler de vardır. Kabul edenlerin büyük bir çoğunluğu, dört farklı çağrışım türünün olduğunu da kabul ederler. Bu çağrışım türleri:

1. Kökleri aynı olan unsurların birbirlerini çağrıştırmaları
2. Anlam bakımından yakın olan unsurların birbirlerini çağrıştırmaları
3. Şekil bakımından eşliğin ya da yakınlığın birbirlerini çağrıştırmaları
4. Ses imgesi açısından, yakınlığın birbirlerini çağrıştırmaları, şeklindedir.

Bir çağrışım kişiden kişiye göre değişebileceği gibi, yaşa göre de farklılıklar gösterebilir. Büyükler için farklı bir anlam taşıyan nesne yaşça küçük olanlar için daha farklı anlamdadır. Özel tasarımlarda kişisel çağrışım söz konusuysen, genel tasarımlarda, toplumun büyük çoğunluğunda genel olarak aynı çağrışım yapıları söz konusudur. Kişiler arasındaki çağrışım, özel tasarımlarda, çok farklı düzeyde ve çok farklı şekilde olabilir. Bu farklılığın ortaya çıkmasındaki önemli etkenlerden biri de yaşanan tecrübelerdir. Kişisel bir kavram olan çağrışım, aile içi ortamda oluşabileceği gibi çevre, özellikle de arkadaş çevresinde oluşabilir.

Çağrışım, kişiden kişiye farklılıklar gösterir. Ancak, insanın dünyaya bakışı, içinde yaşadığı toplumun penceresi olan dil ile mümkündür. Bu yüzden de Humboldt'un, "Bir toplumun dili, o toplumda yaşayan insanların düşünce dünyalarını etkiler." fikrinden hareketle çağrışımın da kişisel olmadığını söyleyebiliriz. Çağrışım ister yazılı ister kişisel olsun kişinin tüm hayatı boyunca, geldiği sosyal çevrenin bir göstergesi olacaktır.

Çağrışımın, kültürler arası farklılığını kabul ederek aynı kültür içinde yaşayan insanlarda da farklılıklar göstereceğini kabul etmek gerekir. Çağrışımın anlamın oluşabilmesi toplumsal deneyimlerin, ortak paylaşımların ve buna benzer

dinamiklerin oluşması gerekmektedir. Çağrışımlar ister yazılı ister kişisel olsun kişinin tüm hayatı boyunca, geldiği sosyal çevrenin bir göstergesi olacaktır.

Çağrışımsal anlamın sınırlarını bulmak, dil nasıl sınırlı sayıda sesle sınırsız sayıda anlama ulaşabiliyorsa çağrışımsal anlamın ölçümünü yapmak da bu kıstas doğrusunda imkansızdır.

Çağrışım bellek için en önemli unsurlardan biridir. Kelimeler ve kelimeler arasındaki anlam ilişkileri anlamsal belleğimizin bir parçasıdır. Kelime dağarcığımızın oldukça geniş olması ve aradığımız bir kelimeyi çoğu zaman oldukça hızlı bulmamız anlamsal belleğin organizasyonunun rastgele olmadığına ve belirli prensipler çerçevesinde organize olduğuna işaret etmektedir (Akırmak, 2018:63).

Bir başka ayırıcı faktörse cinsiyettir. Toplumunu oluşturan kadın ve erkek cinsleri de (Frauen-Maennersprache) dili kullanım bakımından ayırım gösterir (Selen, 1987:7). Cinsiyetlere göre de dil kullanımında bir farklılık olduğuna göre (Çiftınar, 2000:4) çağrışımlarda da farklılıkların kendisini göstereceği bir gerçektir.

I. Anlam Türleri

En geniş tanımıyla anlam, dilde birer gösterge niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belli bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram olarak tanımlanmaktadır (Aksan, 2009:48). Dil içindeki kullanımı, sözcüğün anlamıdır. Başka bir ifadeyle anlam, sözcüklerin üretildiği art alana ve içinde buldukları bağlama bağlı olarak oluşmaktadır.

Anlam, ek, sözcük, cümle gibi dil öğelerinin zihinde uyandırdığı izlenim ve tasarım (Hengirmen, 1999:26), bir sözden, bir olgu veya davranıştan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı nesne veya düşünce manadır. Sözcüğün söz içindeki diğer öğelerle bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biridir (Korkmaz, 1992:8). Berke Vardar (Vardar, 1998:2), Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğünde, “anlamı dil içi bağıntıların yanı sıra bağlam belirler” demektedir. Anlam, bir sözcüğün içinde bulunduğu metindeki diğer öğelerle girdiği etkileşime göre şekillendiğinden, sözcüklerin içinde buldukları bağlam kadar anlamları vardır.

Bir sözcüğün anlamı, kullanıldığı kültüre, o sözcüğü kullanan bireylerin bilişsel özgeçmişlerine, en önemlisi de içinde bulunduğu bağlama göre değişiklik gösterebilir. Dili oluşturan sözcükler farklı kuruluşlar içinde bulunabildikleri gibi,

değişik etkenlerle değişik anlamlar kazanabilmektedir (Aksan, 1994:119). Bir sözcüğü ya da cümleyi bağlamdan ayrı değerlendirmek mümkün değildir.

Kelimelerin ve cümlelerin anlamı, içinde buldukları bağlama göre değişiklik göstermesine rağmen, metnin ise bir tek anlamı vardır. Anlam metnin içinde, metinle oluşur. Nasıl yazar metni yazarken oluşturursa okur da okuma sürecinde kendi çabasıyla anlamı yaratır. Anlamın değişik yüzleri ve katmanları, çeşitli okuma yöntemleriyle sergilenebilir (Kıran, 2007:15). Bu okuma yöntemlerinden biri de anlambilimsel okumalardır.

1. Temel Anlam

Bir ses bileşiminin başlangıçta yansıttığı, ilk ve asıl kavrama, söylendiğinde zihnimizde canlanan ilk anlama temel anlam (basic meaning) adı verilir. “Anlambilim açısından biz dünyadaki nesnelere, adlandırılan şeylere gönderge (referent) diyoruz. Eğer belli bir bağlam ve konu içinde olmaksızın tek tek sözcüklerden yola çıkarak örneğin bir kedi, bir çiçek, bir balık göstergelerini ele alacak olursak bunlar söylendiğinde ya da yazılı olarak önümüze geldiğinde zihnimizde bir tasarım, bir görüntü oluşturdukları görülür ki bu görüntüler köpek, ot ya da kuş göstergelerinden bütün bütün farklıdır. İşte biz, örneğin kedi sözcüğü söylendiğinde zihnimizde beliren bu tasarıma temel anlam adını veriyoruz.” (Aksan, 1997:50) Sözcüklerde ilk olarak temel ya da en yaygın anlam açıklanır ancak temel anlam genellikle aynı zamanda en yaygın anlamdır. Daha sonraki anlam ya da anlamlar yaygınlık ve kullanım derecesine göre sıralanır. Sözlüklerde yer alan anlama *leksik anlam* adı verilir.

2. Yan Anlam

Dünya üzerindeki dillerin tümünde, sözcüklerin birden fazla anlamı olabilir. Bu duruma literatürde çok anlamlılık da denmektedir (Aksan, 1997:58). Yan anlam (connotation / secondary meaning), Dildeki sözcüğün temel anlamla ilişkili, edindiği bir başka anlam fakat temel anlamlarının dışında yansıttığı yeni bir kavramdır.

Yan anlamın oluşması, “insanoğlunun kavramları kimi zaman daha etkili, daha somut, daha kolay biçimde dile getirebilmek için aralarında biçim, işlev, amaç ilişkisi ve yakınlığı bulunan başka kavramlara dayanarak açıklamak istemesinden kaynaklanır; zaman zaman benzetmeli, nükteli anlatım eğilimini de içerir.” (Aksan, 1997:58).

Örneğin *göz* kelimesi insanın bir organına verilen addır. Aşağıdaki örnekte ise buradan benzetme yoluyla yan anlamda kullanılmıştır. “Paralarını çekmecenin *gözüne* koymuş.”

3. Mecaz Anlam

Mecazlar (metaphor), bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda, başka bir sözcüğün yerine kullanılan sözlere dir. Bir sözcüğün ilgi veya benzetme yoluyla gerçek ve yan anlamı dışında kullanılmasına verilen addır. Mecaz anlam kazanan sözcük genellikle soyut bir anlama taşır. Literatürde değişmece ve bir başka anlamda kullanma olarak da adlandırılmaktadır. Mecazlarda sözcük, sözlük anlamının tamamen dışında ancak onunla ilintilidir. Mecaz çerçevesinde *eğretileme*, *Mürsel mecaz*, *benzetme* gibi anlatıma incelik, imge, derinlik boyutlarını katan anlamlar da vardır.

“Bir kadın evde doğuruyor, bir kadın hastanede doğuramıyor.”, “Artık, yolun ortasını geçtik ve saçlarımızda aklar akları ve alnımızda çizgiler çizgileri doğuruyor.” örneklerinde *doğurmak* sözcüğünün temel anlamı ‘yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak’, mecaz anlamı ‘ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak’ tır.

Sözcüklerin yalnızca temel anlamlarıyla ve tek tek kullanılmaları durumunda, son derece sınırlı anlatım gücünden ve imkânlarından söz edilebilirdi. Sözcükler, mecazlar aracılığıyla yeni anlamlar kazanır; bazen de bir araya gelerek deyimleri oluşturur, böylelikle dilin anlatım gücü artar.

II. ÜRETİM, ÜRETİCİ, TÜKETİM, TÜKETİCİ NEDİR?

A. Üretim Nedir?

Belirli faaliyet ve işlemler sonucu yeni bir mal veya hizmet meydana getirme, istihsal, tüketim karşıtı (GTS, <https://sozluk.gov.tr/>, 08.07.2022).

B. Üretici Nedir?

1. Üretimle uğraşan kimse, yetiştirici, müstahsil, prodüktör, tüketici karşıtı. 2. Üretim sağlayıcı. (GTS, <https://sozluk.gov.tr/>, 08.07.2022).

C. Tüketim Nedir?

1. Tüketme işi. 2. Üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması, yoğaltım, istihlak, üretim karşıtı. (GTS, <https://sozluk.gov.tr/>, 08.07.2022).

D. Tüketici Nedir?

1. Mal ve hizmetlerden yararlanan, satın alıp kullanan, tüketen kimse, müstehlik, üretici karşıtı. 2. Bitiren, mahveden. (GTS, <https://sozluk.gov.tr/>, 08.07.2022).

III. DERLEME SÖZLÜĞÜNDE ÜRETİM/TÜKETİM VE ÜRETİCİ/TÜKETİCİ İLE İLGİLİ KAVRAMLARIN MORFOLOJİK YAPISI VE ÇAĞRIŞIM ALANINI KARŞILAŞTIRMA

A. ÜRETİM İLE İLGİLİ MADDELER

1. Üretimle İlgili Maddelerin Tasnifi

a. Alet-araç- mekân ile ilgili kelimeler

Ağar (I) (ağzan): Ağaç gövdesinden oyulan su yalağı (mekân)

Çakırdak (II) [çakırdaka]: Ürünleri hayvanlardan korumak için yapılan, rüzgâr etkisiyle dönerken ses çıkaran çark. (alet)

Çaraş (I): 1. Pekmez kaynatmak için yapılan yer. 2. İçinde üzüm ezilip şıra çıkarılan büyük tekne. (mekan)

Çatma (V) [çatkı (II) -2]1: 1. Üç ince ağacın uçlarından bağlanarak yayık yaymak için kullanılan bir araç. (araç)

Çekme (IV): Kurumuş dutun ve cevizin karıştırılıp un haline getirilmiş şekli. (ürünün adı)

Çelik (X): Tahta yapmak için hazırlanmış ağaç kütüğü, kereste. (araç)

Çergel: Bir tarafı öküzleri sürmek, diğer tarafı saman temizlemek için yapılan araç. (araç)

Dambılca: Hayırseverler tarafından bir su kaynağı önüne yaptırılmış bekâr hamamı, gusülhane. (mekan)

Daşama [doşama (I)]: Ahırda hayvanların rahat yatmaları için yapılan tahta döşeme. (eşya)

Delme (II): 2. Yazın davarı açık havada yatırmak için birbirine çatılmış ağaçlardan yapılmış ağıl. (mekan)

Derelik (I) [dere damı]: Su kenarlarında, kadınların çamaşır yıkamaları için yapılan kulübe, çamaşırılık. (mekan)

Eğme (I): 1. Yazın ağaç dallarıyla yapılan ve üstü çul ile örtülen kulübe. (mekan)

Eğmeç (I) [eymeç (1) -1]: 5. Üzerine cibinlik konulan ağaçtan yapılmış araç. (araç)

Elmadanlık: Odaların köşelerine alçıdan yapılan küçük raf. (bölüm)

Elmalık: Odalarda duvarlara boydan boya yapılıp üstüne sahan ve benzeri şeyler konulan raf. (bölüm)

Endime [endimen]: Köy evlerinde herhangi bir eşya koymak için yapılan kapalı yer. (mekan)

Espenar: Kuş yakalamaya yarayan, çalı çırpıdan yapılmış ve arkası ağla örülmüş önu açık tuzak. (mekan)

Eşme (II): Ağaçsız yerlerde, hayvanları sıcaktan korumak için yapılan gölgelik. (mekan)

Gapırcak (II): İnce ince örülmüş saç örgülerine takılan gümüş zincirlerin ucundaki altın ya da gümüşten yapılmış arpacık. (takı)

Gayar (III): Dağda kışın çobanların barınması için yapılan ev. (mekan)

Gaydırma: Tahtadan yapılan basit baraka evler. (mekan)

Gezevir [gezevür]: 2. Sazdan yapılmış kulübe. (mekan)

Gobüt: İçi oyulmuş ağaçtan yapılan büyük tekne. (araç)

Godah (II): Ağaçtan oyularak yapılmış hamur teknesi. (alet)

Gözçük: Duvarı oyarak yapılan küçük dolap. (bölüm)

haban (III): Tulum biçiminde çıkarılan deri kurutularak yapılan azık torbası, su tulumu. (eşya-araç)

Hanta: Ağaçtan oyularak yapılmış dört kulplu tekne. (araç)

Hasıl: Deri için şaplanmış ve yumuşatılmış; böyle bir deriden yapılmış çarık. (eşya)

Hirim: Meyilli yerlerdeki tarlaların bazı bölümlerine toprağın kaymaması için örülen duvar. (yöntem)

Isırganlık: Tabakhanelerde derilerin kireçlendiği yer. (bölüm)

Kargı (II) [kargılık (II)]: Deriden yapılmış bir çeşit fişeklik. (giysi)

Kenne (III): Barut yapmak için güherçile işlenen yer. (mekan)

Kııcı (II): Tütün fidesi yetiştirilen yer. (mekan)

Korban: Çam ağacının içi oyularak yapılan bir çeşit kovan. (eşya)

Ordu: Pekmez yapılan, kaynatılan yer. (mekan)

Ortan: 1. Yemeni denilen ayakkabının yüzüyle köseleyi birbirine tutturarak dikiş. (yöntem)

Purut: Topraktan yapılmış çanak, çömlek vb. kaplar. (eşya)

Salaç: 2. Sazdan yapılan kulübe. (mekan)

Sarma (II): Namlusu özel biçimde çelik tellerle yapılan av tüfeği. (alet)

Sıhrana: Üzüm sıkılan yer, sıralık. (mekan)

Tıbık: Kuş tutmaya yarayan çöp ya da telden yapılmış tuzak. (mekan)

b. İlaç ile ilgili kelimeler

Eğelik (I): Çocuğu olmayan kadımlara çocuğu olması için yapılan ilâç.

Enekmene: Tarlalarda yetişen bir bitkinin kökünde bulunan kırmızı yumruların yağda eritilmesiyle yapılan merhem.

Maya (III): Manda derilerinin kıllarını düşürmek için kepek ve çavdar unundan yapılan ilâç.

Yakı (I) [yaka (II), yaku]: 1. Çeşitli otlardan, nesnelere yapılarak, ağrıyan, hasta organ üstüne konulan bir em.

c. İşçilik ile ilgili kelimeler

Abre: (I) Tezgâhtan yeni çıkan kumaşı ıslah etmek üzere yapılan ameliye. (işçilik)

Aşar (I): 1. Boyanacak iplik veya kumaşı asıl rengine boyamadan önce başka renge boyama. 2. Yıkılacak çamaşırları önceden küllü suda bekletme. (yöntem)

Basım: Üzümün baskı ile suyunu çıkarma işi. (yöntem)

Cığserme: Ağaç teknelere dökülen inek, koyun sütünü bir gün dinlendirdikten sonra üstündeki kaymağı alma. (sonuç)

Çekme (XII): Bağ çubuklarının, kazılan çukurlarda birkaç çubuk halinde üretilmesi işi. (yöntem)

Çektirme: Hamurun ateşin içine uzun olarak konulup pişirilmesi. (yöntem)

Çelik (XI): Köklü bir ağacın dipten çıkan dalını kesip, başka bir yere dikerek köklendirilmiş. (yöntem)

Çeneyh: Tarladan pamuk toplama. (işçilik)

Çorakçılık: Topraktan, kaynatılıp süzülerek barut güherçilesi çıkarma işi. (yöntem)

Enel (I): 1. Ekin biçilirken aynı boyda biçilen kısım. (yöntem) 2. Tarlada imece halinde çalışan işçilerin bir seferde çapaladıkları ya da biçtikleri kısım. (bölüm)

Enlel: Ekin tarlalarının bir başından, öteki başına kadar biçilmiş yer. (bölüm)

Fosi: Herhangi bir şey dikmek için açılan çukur. (detay)

Gasar: Buğdayın samandan ayrılmasından sonra, kabuktan kurtarılma işi. (işçilik)

Gebece (I) [gebeç (II)]: 2. El ile yolunan arpa ve buğdayın başaklar içeri, kökler dışarı gelecek şekilde yapılan yığınları. (yöntem)

Iyım: Şal dokumak için iki kazık arasına dizilen iplerin biçimi ya da yapılan iş. (yöntem-işçilik)

İlme (I) [ilma]: 1. Halı ya da dokuma dokunurken atılan düğüm, ilmek. (yöntem)

Kasa (I): Saman yumuşak olmak için, sapı ikinci kez sürme işlemi. (işçilik)

Kürtüncülük: Semer ve palan yapma işi. (işçilik)

Malemne: Tabakların, deriyi pişirmek için üst üste yığıp aralarına dövülmüş palamut koymaları işlemi. (işçilik)

Oltan: 1. Kesilip dikilmeye hazırlanmış yemeni. (ürün adı) 2. Eskiye yemeni, ayakkabı altına vurulan pençe. (ürün adı) 3. Mest ve yemeni yüzünü köseleye tutturmak için yapılan iri dikiş. (işçilik)

Orakçılık: Ekin biçme işi. (işçilik)

Şarakmana: Pekmez kaynatma işleri ve zamanı. (işçilik-detay)

Tekleme (I): 2.Dalda tek tük kalan fındıkları toplama. (işçilik)

Teyelti (III): Sonradan sökmek üzere dikilen kalın, eğreti dikiş. (işçilik)

Yargı (III): 1. Patates, fasulye vb. dikmek için sabanla açılan yarıık. (sonuç)

Yastıklama (I): 1. Tarlanın kıyısını iyice sürme. (detay)

Yolma: 1. Elle biçilen ekin. (yöntem) 2. Ekin biçme. (işçilik)

Yürüdüm: Davar üretmek için alınan damızlık yavru. (detay)

d. Ürün ile ilgili kelimeler

Burma (II): 1. Eğirilmek üzere bükülmüş yün. (malzeme) 2. Keten liflerinden, keçini ayırdıktan sonra yapılan kelep, deste. (ürünün adı)

Büküş (III): Eğrilmeye hazırlanmış pamuk fitillerinin sekiz on tanesinden yapılan deste. (malzeme)

Dokurcunlu: Dokuma hatası çok olan kumaş. (ürünün adı)

Dürme (IV): Biçilen otları üstüste koyarak yapılan yığın. (ürünün adı)

Dürmeç (II): Birçok pamuk demetinin bir araya sarılmasından meydana gelen yığın. (sonuç, ürün)

Ellik (II): 6. Biçilmiş ekinlerin desteleri. (ürünün adı)

Firez: 1. Ekin. (ürünün adı) 2. Yeni çıkmağa başlamış ekin. (ürünün adı) 3. Biçilmiş tarlada kalan tahıl kökleri, anız. (sonuç)

Firik (I) [firikli]: 1. Olgunlaşmaya başlayan tahıl. (ürünün adı)

Gasmuk (IV): Mısırın öğütüldükten sonra çıkan kabuğu. (sonuç)

Gırgıl (II): El değirmeninde kalın öğütülmüş mısır. (yöntem)

Iramas (I) [ıramaz, ırambas, ırampas, ıramus]: 1. Harmandaki dövülecek ya da sürülecek sap yığını. (ürünün adı)

Iravık (II) [ıravak (II)]: Biçilmiş ve demetlenmiş ekin. (sonuç)

Kadik (II): Tahta yapılmak için yontulmuş tomruk. (işçilik)

Kartlavız (I): İyi tabaklanmamış kösele ya da deri. (tanımlama)

Kasar (I): 2. Harmandan sonra toprakta kalan ve yeniden biten samanlı tane. (ürünün adı)

Kaşan (I): Odun yapılan büyük tomruklar. (işçilik)

Korkata (I): İrice öğütülmüş mısır taneleri. (sonuç)

Korkot [korkota -1,2]: 2. İri öğütülmüş mısır unu. (işçilik)

Löngür (I): Çeşitli meyvelerden yapılan bir tür şarap. (ürünün adı)

Mala (I): 2. Harman dövüldükten sonra samandan ayrılmış tahıl. (sonuç)

Mançeya: Taze mısır bitkisinin koçanı ile birlikte küçük parçalara bölünüp kurutulduktan sonra öğütülmüş durumu. (yöntem)

Manga: 2. Biçilmiş ekin yığını. (sonuç)

Namçı (I): Elde dokunan en iyi cins kepenek, yamçı. (giysi)

Niyende (II): Semer yapmak için içine saz doldurulmuş minder. (eşya)

Tapıl (III) [tapul, tepel (II)]: Biçilen ot ya da ekin bağlamı. (sonuç)

Teste: Orakla biçilen ekinlerden yapılan bağlam. (işçilik)

Tınas: 1. Savrulacak duruma getirilmiş dövülmüş ekin yığını. (işçilik)

Tırka (IV): Harman yerinde dövülmek için yapılan sap yığınları. (malzeme)

Tokurcun (I): Başakları iç yana gelerek dokuz ya da on üç bağlamdan yapılmış ekin yığınları (yöntem)

Tomurma: Ağacı tomruk biçiminde parçalama. (işçilik)

Tonge: Biçilen ekinlerden yapılan tutam. (sonuç)

Torga: İpe dizilmiş tütün demetleri. (ürünün adı)

Ütmelik: Biçilme zamanı yaklaşmış buğday, mısır. (tanımlama)

Yandırma: Tarlayı, ertesi yıl ekmek için bir kez sürüp bırakma. (yöntem)

Yassu (I) 1. [yassı (I)]: 2. Yığılıp dövenle sürülmeye hazırlanmış ekin. (yöntem)

Yeyin (III): Orakla biçilmiş ekinde yapılan bağlamlardan oluşan yığın. (işçilik)

e. Yiyecek-içecek, yeme-içme ile ilgili kelimeler

Camhar: Kaynamış, pekmez olmaya hazır üzüm suyu. (detay)

Cibcik (II): Karakavruk otunun sütünden yapılan sakız. (ürünün adı)

Çiçük [çiçuk]: Asıl peynir alındıktan sonra kalan süttten, başka bir peynir yapmak için karıştırılan maya. (detay)

Deleme (II): 4. Yeni yavrulmuş inek, koyun vb. hayvanların ilk sütlerinin pişirilip peltelenmiş. (yöntem)

İlingir: 1. Ezilip torbaya konularak süzdürülen üzüm suyu. (ürünün adı) 2. Pekmez çamurundan yapılan üzüm sirkesi. (ürünün adı) Pekmez toprağından yapılmış üzüm sirkesi. (ürünün adı)

Karım (III): Altı ay yetecek ölçüde yapılan yufka ekmek. (ürünün adı)

2. Maddelerin Morfolojik ve Semantik İncelemesi

a. Alet-araç- mekân ile ilgili kelimeler

• Ağar (I) (ağzan)

Ağaç gövdesinden oyulan su yalağı. (Bulkaz *Çivril-Denizli) 81/1

Yükselmek, tırmanmak, çıkmak, toplanmak. Ağ- (DLT, KB) (Gülensoy, 2007:51).

Denizli ve yöresinde, ağaç gövdesinden oyulan su yalağına ağar denir. Gülensoy'da, yükselmek, tırmanmak, çıkmak, toplanmak anlamları ile anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

• Çakırdak (II) [çakırdaka]

Ürünleri hayvanlardan korumak için yapılan, rüzgâr etkisiyle dönerken ses çıkaran çark. (*Maçka-Trabzon) 1044/2

Çakır: Bir tür kuş <çak-ır, TT: Çakır (Gülensoy, 2007:212).

Çakır (II) (çakırdoğan): Doğan ile atmaca arası bir av kuşu (TS, 2009:800)

Çakırcı: Kuş avında çakırı tutan adam: Çakırcı başı= Bunların reisi (Sami, 2010:189)

Çakırcı: Kuş avında çakırdoğanı tutan kimse (TS, 2011:483)

Çakırdak kelimesi, çak çak etmekten ortaya çıkan çak kökünden ikincil olarak çak-ır şeklinde türemiş bir kelimedir. Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğünde ve Tarama Sözlüğünde çakır kelimesi bir tür av kuşu; Kamus-ı Türkî ve Güncel Türkçe Sözlükte çakırcı kelimesi, kuşu tutan adam olarak

tanımlanmıştır. -dAk eki ses taklidi bir hareketin sonucunu bildiren veya araç gereçleri karşılayan isimler yapmaktadır (Korkmaz, 2003:45). Bütün bunlardan hareketle çakırdak kelimesi çakır kelimesiyle çağrışımsal bir ilişki kurmaktadır.

Çakırdaka kelimesinin sonundaki -a eki işlevsiz bir ektir.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Çaraş (I)

1. Pekmez kaynatmak için yapılan yer. (Yukarıdirek *Şarkikaraağaç-Isparta *Bor-Niğde Konya ve ilçeleri.) 2. İçinde üzüm ezilip şıra çıkarılan büyük tekne. (-İstanbul *Bor -Niğde) 1080/2

Isparta ve Niğde yörelerinde saksı, çanak, pekmez kaynatmak için yapılan yer; İstanbul ve yöresinde, içinde üzüm ezilip şıra çıkarılan büyük tekne anlamlarına gelen çaraş kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Çatma (V) [çatkı (II) -2]1

1. Üç ince ağacın uçlarından bağlanarak yayık yaymak için kullanılan bir araç. (*Pınarbaşı-Kayseri İncirgediği *Karaisalı-Adana)1091/2

‘Birleştirmek’=ET. çat- ‘çatmak; birleştirmek; katmak; çatlama (Gülensoy, 2007:222)

Askerlerin dinlenme sırasında tüfeklerini, dipçikleri üzerinde üzerli olarak birbirine dayamak. (TS, 2011: 506)

Çatma kelimesinin çat- fiilinden türemiş olduğu açıktır. Bu vesileyle çatma kelimesi ile çat- fiili arasında çağrışımsal yakınlık vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Çekme (XI)

Çıkırıkçı tezgâhında tornadan geçirilerek alt tarafı kalınca yapılan çoban değneği. (Balçıkhisar, Tokat, Bozan, Kuyucak-Eskişehir *Kurşunlu-Çankırı Ersis *Yusufeli-Artvin) 1115/2

8. Düzgün biçimli (TS, 2011:513).

Tezgâhta tornadan geçirilerek düzgün bir biçimde olması ile Güncel Türkçe Sözlükteki düzgün biçimli anlamından yola çıkılarak çağrışımsal bir ilişki kurulabilir.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Çelik (X)

Tahta yapmak için hazırlanmış ağaç kütüğü, kereste. (Kayadibi, Çandır-Giresun) 1123/2

(hlk.) ‘Kısa kesilmiş çubuk: *çelik çomak oyunu*’ < çal-ı+k ‘küçültme eki’ TT.: ÇELİK+ (LEME/LE) An.ağl .: *çellik, çelik, çelikmen, çellik. Çelme çelik* ‘çelik çomak oyunu’; *çelikleme* kısa odun’; *çeliklemek* ‘bağ kütüğünü uzunca budamak’ (DS. III, 1123) Eren (TDES,83): YOK (Gülensoy, 2007:229).

1. Kısa kesilmiş dal, sert değnek (Sami, 2007:202).

Kısa kesilmiş dal. Kök salması için yere dikilen dal. Bir ağacı aşlamak amacıyla hazırlanmış dal. Gemilerde, üzerine halat veya ip geçirip tutturmaya yarayan, ağaç veya metalden yapılmış kısa değnek. (TS, 2011: 516)

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında çalık kelimesinden geldiği anlaşılmaktadır. Farklı sözlüklerdeki çelik kelimesinin anlamı ile Derleme Sözlüğündeki çelik kelimesi aynı anlamdadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Çergel

Bir tarafı öküzleri sürmek, diğer tarafı saman temizlemek için yapılan araç. (Aksaray-İstanbul)1146/2

İstanbul ve yörelerinde, bir tarafı öküzleri sürmek, diğer tarafı saman temizlemek için yapılan araç anlamına gelen çerğel kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Dambılca

Hayırseverler tarafından bir su kaynağı önüne yaptırılmış bekâr hamamı, gusülhane. (*Bor -Niğde) 1351/2

Niğde ve yöresinde, hayırseverler tarafından bir su kaynağı önüne yaptırılmış bekâr hamamı, gusülhane anlamına gelen dambılca kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Daşama [doşama (I)]

Ahırda hayvanların rahat yatmaları için yapılan tahta döşeme. (*Şavşat köyleri-Artvin) 1375/2

'Döşeme işi' < döş+e-me < tö:ş+e-me TT.: DÖŞEME+ (CİLİK/Lİ/LİK/SİZ) An.ağz.: *döşeme, döşşeme* 'kaldırım' (DS.IV, 1590) (Gülensoy, 2007:305).

1. Oda vesairenin zeminini kaplayan tahta vesaire: *tavandan döşemeye kadar; tahta mermer döşeme* (Sami, 2007:272).

Yapılarda taban üzerine döşenen tahta vb. kaplama (TS, 2011: 717)

Döş: Göğüs, bağır (TS, 2011:717)

Döşeme sözcüğü döş kelimesinden türemiştir.

Daşama-doşama kelimelerinin kökü döş kelimesidir. Göğüs, bağır anlamına gelen döş kelimesi hayvanların göğüslerini yasladıkları tahta yer anlamına gelen döşeme kelimesine dönüşmüştür.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

• Delme (II)

2. Yazın davarı açık havada yatırmak için birbirine çatılmış ağaçlardan yapılmış ağıl. (-Bolu) 1415/2

der-: [‘Derlemek, toplamak, devşirmek’ =OT. ti:r- (DLT) <té:r- ~ ti:r- (Trkm.)
té:r- (Koyb., Hak.) (Gülensoy, 2007:278)

Derme çatma: 1. Gelişigüzel toplanmış, aralarında uygunluk bulunmayan. 2. Değersiz gereçlerle özensiz olarak yapılmış. 3. Önemsiz, değersiz. (TS, 2011:718).

Sözlükteki anlamdan hareketle birbirine çatılmış ağaçlardan derlenip toparlanarak yapılmış ağıl olan delme kelimesi gerçekte derme çatma, özensizce yapılan iş anlamına gelen kelime grubunun ilk kelimesidir.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

• Derelik (I) [dere damı]

Su kenarlarında, kadınların çamaşır yıkamaları için yapılan kulübe, çamaşırılık. (-Trabzon -Şeref *Yatağan-Muğla) 1432/2

Dam: ‘yapıları dış etkilerden korumak amacıyla üzerlerine yapılan çoğu kiremit kaplı bölüm’ = ET. (KT) tām (> OT. tam. ‘duvar, dam, kale’ DLT) < * tām (Gülensoy, 2007:264).

Dam (tam): Ev, üstü örtülü yer, dam. (Tarama Sözlüğü, 2009:983).

Dam: 1. Yapıları dış etkilerden korumak amacıyla üzerlerine yapılan çoğu kiremit kaplı bölüm. 2. Üzeri toprak kaplı ev, küçük ev, köy evi. (TS, 2007:588).

Derelik kelimesi, dere isim köküne -lik yapı eki gelerek oluşmuş bir türemiş kelimedir. Derelik kelimesi; üstü örtülü yer, kulübü anlamından hareketle dere kenarında çamaşırların konulduğu ve yıkandığı küçük kulübe anlamını çağrıştırmıştır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

• Eğme(I)

1. Yazın ağaç dallarıyla yapılan ve üstü çul ile örtülen kulübe. (Azaplı *Kadirli, Tuzsuzoğlu-Adana)1681/3

Eğme 'Evin kemeri' = eğme (DLT) <ēg-me <* ēk-me TT.: EĞME+ (Ç/ÇLİ)
An.ağl. : eğme 'kurulmuş olan çadırın yerle arasındaki boşluğu kapatan çevre parçası'
' (YKS, 35) (Gülensoy: 2007: 323).

1. Bir yana meylettirme. 2. Çevirme, kıvrırma, takvîs (Sami, 2010:290).

Eğmek işi (TS, 2011: 762)

Eğmek: 1. Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek 2. Sert bir cisim bükmek
(TS, 2011: 762).

Eğ- fiilinden türeyerek oluşan eğme ismi çevre parçası, bir yana meylettirme,
kapalı alan, kulübe anlamlarına gelmektedir. Bunlardan hareketle kelimenin köküyle
kendisi arasında bir anlam ilişkisi söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı
açısından uygunluk vardır.

● Eğmeç(I) [eymeç (1) -1]

5. Üzerine cibinlik konulan ağaçtan yapılmış araç. (Tahtacı-Isparta) 1681/3

Eğme 'Evin kemeri' = eğme (DLT) <ēg-me <* ēk-me TT.: EĞME+ (Ç/ÇLİ)
An.ağl. : eğme 'kurulmuş olan çadırın yerle arasındaki boşluğu kapatan çevre parçası'
' (YKS, 35) (Gülensoy: 2007: 323).

1. Kavis. 2. Çay ve ırmağın dönemeç yeri (TS, 2011: 762).

Dilimizde -mAç ekiyle yapılmış birkaç adla -mAç ve -bAç ekleriyle yapılmış
birkaç oyun adı vardır. Bunlarda ek, o adların "yapılış biçimi ve tarzını gösteren" birer
işlevle kullanılmıştır. Söz gelişi *yanıltmaç* "yanılma yoluyla oynanan oyun" demektir.
Bu nedenle ekin -mAcA>-mAç kısaltmasıyla ortaya çıktığı bellidir: *yırtmaç*, *saymaç*,
sekmeç, *yanıltmaç* gibi. -mAç eki Cumhuriyet döneminde birtakım *araç* adlarının
yapılmasında ya da yabancı kelimelerin Türkçeleştirilmesinde kullanılmıştır: *almaç*
"ahize, reseptör", *eğmeç* "kavis" *emmeç* "aspiratör", *kazmaç* "ekskavatör", *kurutmaç*
"kurutucu, kurutma kâğıdı", *sarmaç* "ambalâj, bigudi", *sıkmaç* "kompresör",
soğutmaç "soğutucu âlet" vb. (Korkmaz, 2007:94).

-mAç ekinin eklendiği kelimeye yapılış biçimi ve tarz anlamı katmasından
hareketle, kavisli bir yapı, kavisli bir şekil ortaya çıkmaktadır. Eğ- fiiline getirilen

fiilden isim yapım eki olan -mAç gramer unsuru da bu anlamda kavisli bir yapı, üstü örtülen mekân şeklinde çağrışımsal olarak oluşmuştur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Elmadanlık

Odaların köşelerine alçıdan yapılan küçük raf. (-Diyarbakır) 1725/3

Elma: 'Elma' = ET., Ot. alma ~ almıla (DLT) < * al+mıla Tü. almıla> Moğ. Alima; Mac. Alma TT.: ELMA+ (BAŞ/CIK/LIK) ~ alma (Trkm., Az., TatK., Bşk., Nog., Kzk., KKlp., Kırg. Tar.) (Gülensoy, 2007:329).

Elma: 1. Gülgillerden, çiçekleri pembe veya beyaz bir ağaç (Pirus malus). 2. Bu ağacın kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi. (TS, 2011: 790).

Farsçadan geçen -dan eki alet ismi yapar. Devamında Türkçe -lık/-lik ekiyle birlikte elmadanlık kelimesi Derleme Sözlüğündeki üretim kökenli mekân anlamı kuran çağrışımsal bir ifadedir.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Elmalık

Odalarda duvarlara boydan boya yapıp üstüne sahan ve benzeri şeyler konulan raf. (Kızılca-Denizli Eymir, Sürez *Bozdoğan-Aydın *Tire-İzmir-Çorum *Milas-Muğla) 1725/3

Elma ağaçlarını havi bahçe, elma ağacı ormanlığı (Sami: 2010:299).

Elma: 1. Gülgillerden, çiçekleri pembe veya beyaz bir ağaç (Pirus malus). 2. Bu ağacın kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi. (TS, 2011: 790).

Türkçe -lık/-lik ekiyle birlikte elmalık kelimesi Derleme Sözlüğündeki üretim kökenli mekân anlamı kuran çağrışımsal bir ifadedir.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Endime [endimen]

Köy evlerinde herhangi bir eşya koymak için yapılan kapalı yer. (*Maçka-Trabzon) 1746/3

Trabzon ve yöresinde, köy evlerinde herhangi bir eşya koymak için yapılan kapalı yer endime (endimen) kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Espenar

Kuş yakalamaya yarayan, çalı çırpıdan yapılmış ve arkası ağla örülmüş önu açık tuzak. (Limanköy *Çayeli-Rize) 1786/3

Rize ve yöresinde, Kuş yakalamaya yarayan, çalı çırpıdan yapılmış ve arkası ağla örülmüş önu açık tuzak anlamına gelen espenar kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Eşme(II)

Ağaçsız yerlerde, hayvanları sıcaktan korumak için yapılan gölgelik. (İncesu *Dinar-Afyon *Senir-Isparta *Kurşunlu-Çankırı-Tokat ve çevresi *Mesudiye-Ordu ve köyleri Düzköy *Keşap, *Şebinkarahisar-Giresun-Niğde *Ereğli, *Hadım, -Konya Civanaylağı *Mersin, *Mut ve köyleri-İçel *Manavgat, Murtna-Antalya) 1794/3

'1. Eşme işi; 2. Kaynak, pınar' <eş-me An.ağl.: eşme (DS.V, 1794-1795) (Gülensoy, 2007: 345).

Eş-: ['Toprağı veya toprak gibi yumuşak bir şeyi biraz kazmak' =ET., OT eş- (DLT) (Gülensoy, 2007:343).

Eşmek fiili, kumsal yerde nebe'ân eden su pınarı (Sami, 2010:317).

1. Eşmek işi 2. Kaynak, Pınar (TS, 2011: 826).

Eş- fiilinden hareketle oluşmuştur. Bir yerin eşilerek üzerinin kapatılmasıyla oluşan mekâna gölgelik ismi verilmiştir. Kelimenin kökü ile kendisi arasında çağrışımsal bir ilişki söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Gapırcak (II)

İnce ince örülmüş saç örgülerine takılan gümüş zincirlerin ucundaki altın ya da gümüşten yapılmış arpacık. (*Bor-Niğde)1907/3

Gapırcak (I): Tahıl kabuğu (DS, 2019:1907)

Gapcık: (hlk.) 'Tahıl kabuğu' < kap+çık Bk. kapçık An. Ağl.: gapcık, gapcuh, gapcuk, gapçık, gapırcak, gapşuk (DS. VI, 1916) (Gülensoy, 2007: 357).

Kapçık: 1. Çiçek gonca ilen mahfazası ve açıldıktan sonra altında ve açıldıktan sonra yeşil kısmı, fas. 2. Hububatın iç derisi (Sami, 2010:585).

Kapçık: 3. Tahıl tanelerinde kabuk (TS, 2011: 1306).

+CA ekinin +ok pekiştirme ekiyle kaynaşmasından oluşmuş bulunan +CAk (< çA+ok) eki; küçültme, sevgi ve tahsis işleviyle sıfat, zarf ve adlar türeten bir ektir (Korkmaz, 2007:39).

Gülensoy'daki tahıl kabuğu Derleme Sözlüğündeki tahıl kabuğu Sami'deki hububatın iç derisi ve Güncel Türkçe Sözlükteki tahıl tanelerindeki kabuk anlamlarından hareketle "gapırcak" kelimesinin kendisiyle anlamı arasında benzerlikten ortaya çıkan bir çağrışım söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Gayar (III)

Dağda kışın çobanların barınması için yapılan ev. (Söğüt, Honaz-Denizli) 1943/3

Denizli ve yöresinde Dağda kışın çobanların barınması için yapılan ev anlamına gelen gayar kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Gaydırma

Tahtadan yapılan basit baraka evler. (*Kaş ve çevresi -Antalya) 1944/3

Kaydır- ['kaymasını sağlamak, kaymasına yol açmak' = ET., OT. kaytur- (<kay(1)t-u-r-) (DLT) <*kaç-(1)t-(u)r- TT.: KAYDIR- (AK/T-) An.ağl.: kaydır-, kaydırak, kaydırma (DS. VIII.2699) (Gülensoy, 2007:482).

Kaydırma: Kaydırmak işi (Sami: 2010,609).

Kaydırmak: 1. Kaymaya sevk etmek, kayarak indirmek (Sami, 2010,609).

Kaydırma: 1. Kaydırmak işi (TS, 2011: 1363).

Kaydırmak: Kaymasını sağlamak, kaymasına yol açmak (TS, 2011: 1363).

Antalya ve yöresinde, tahtadan yapılan basit baraka evler anlamına gelen gaydırma kelimesi Gülensoy'da, Sami'de ve TS'de verilen kaydırma/kaydırmak anlamları ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Gezevir [gezevür]

2. Sazdan yapılmış kulübe. (*Antakya-Hatay) 2023/3

Hatay ve yöresinde, sazdan yapılmış kulübe anlamına gelen gezevir kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Gobüt

İçi oyulmuş ağaçtan yapılan büyük tekne. (Karaözü *Gemerek-Sivas) 2088/3

Sivas ve yöresinde, içi oyulmuş ağaçtan yapılan büyük tekne anlamına gelen gobüt kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Godah (II)

Ağaçtan oyularak yapılmış hamur teknesi. (*Nazimiye-Tunceli) 2091/3

Tunceli ve yöresinde, ağaçtan oyularak yapılmış hamur teknesi anlamına gelen godah kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Gözcük

Duvarı oyarak yapılan küçük dolap. (*Lüleburgaz-Kırklareli) 2177/3

Göz: 2. 'Bölüm, oda' 'Göz' = ET., OT. köz (DLT) <*kö:-z TT.: GÖZ (-CÜ/ CÜLÜK/ DE/ E/ ET-/ ETİCİ/ ETİLME/ ETLE-/ ET-/ ETMEN(LİK)/ ETTİR-/ GÜ/ LEĞİ/ LE-/ LEM/ LEMCİ/ LEME/ LEYİCİ/ LEYİŞ/ LÜ/ LÜK/ (ÇÜ/ ÇÜLÜK)/ LÜ/ SÜZ/ ÜKME) (Gülensoy, 2007:389).

5. Çekmece, 6. Taksim, bölük (Sami, 2010: 393).

12. Bölüm, hane (TS, 2011: 976).

+Cık / +Cuk eki, adlardan küçültme işlevi ile daha çok sıfat niteliğinde olan küçültme adları türetir: *arpacacık (soğanı)*, *elmacık (kemiği)*, *köprücük (Kemiği)* gibi (Korkmaz, 2007:43).

Bölüm, oda, göz şeklinde anlamlandırılan gözcük kelimesi göz kelimesinden hareketle küçültme eki de kullanılarak benzetme yoluyla oluşturulmuş mekân, yer, anlamlı bir kelimedir. Kelimede çağrışımsal benzerlik de söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Haban (III)

Tulum biçiminde çıkarılan deri kurutularak yapılan azık torbası, su tulumu. (*Erciş- Van) 2245/3

Eren (TDES,171): <Çingenecedan alınan *habe*'ye dayanılarak kurulmuş bir Türkçe biçim olarak düşünülüyor. Habe argo 1. 'ekmek'; 2. 'yiyecek, içecek' < Çing. *xabe* 'yemek, yiyecek, içecek'. Bulgarcada *xabe* 'ekmek' olarak kullanılır. NOT: Anadolu ağızlarında kullanılan: habba '(çocuk dilinde) yemek'; habbak, habbuk

'(çocuk dilinde) süt, yoğurt, ayran; hab et- habık et-, habiç et-, hap et-, hapuş et-'(çocuk dilinde) yemek, yutmak' (DS: VII,2246) biçimleri üzerinde durulmuştur (Gülensoy, 2007:402).

Gülensoy'a göre; ekmek, yemek, yiyecek, içecek anlamına gelen *habe* kelimesi ile Derleme Sözlüğündeki azık torbası anlamına gelen *haban* kelimesi arasında yakın anlamlılıktan kaynaklanan çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Hanta

Ağaçtan oyularak yapılmış dört kulplu tekne. (Bozlar -Burdur) 2276/3

Burdur ve yöresinde, ağaçtan oyularak yapılmış dört kulplu tekne anlamına gelen hanta kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Hasıl

Deri için şaplanmış ve yumuşatılmış; böyle bir deriden yapılmış çarık. || hasıl çarık: yumuşak; iyi çarık. (-Erzurum) 4517/6

Erzurum ve yöresinde, deri için şaplanmış ve yumuşatılmış; böyle bir deriden yapılmış çarık anlamına gelen hasıl kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Hirim

Meyilli yerlerdeki tarlaların bazı bölümlerine toprağın kaymaması için örülen duvar. (Tahanlı *Mersin-İçel) 2388/3

İçel ve yöresinde, Meyilli yerlerdeki tarlaların bazı bölümlerine toprağın kaymaması için örülen duvar anlamına gelen hirim kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Isırganlık

Tabakhanelerde derilerin kireçlendiği yer. (-Çanakkale) 2492/4

'Isırgan otu' <*ısrır- + -ğan = OT. (DLT) ısırgan 'çok ısırın' An.ağl.: ısırgu (DS. VII, 2491) NOT: Buradaki ısrır- fiili '*dokunarak teni acıtmak veya kaşındırmak; dalamak*' anlamındadır. (Gülensoy, 2007:419).

Isırgan: Isıran, dişle sıkıp koparan. = s.ısırgan, ısırgan otu= Teması cildi yakar maruf bir nebat ki genişçe ve ince bir havla mestur yaprakları vardır, encüre, kurrays.

Isırgan: Isırganlılardan, her tarafı sert tüylerle kaplı, tüyleri kırıldığında karınca asidi denilen çok kaşındırıcı bir madde çıkartan bir ot (Urtica) (TS, 2011: 1127).

Eklendiği fiilin son ses durumuna göre *-gan /-kan* biçimlerine giren ek, genellikle fiil kök ve gövdelerinden "alışkanlık" sıfatları türeten bir ektir. *-GAN* ekinin, eklendiği kelimeler sıfatlık özelliğini yitirerek ada dönüştüğü bazı örnekler de vardır. *Isırgan* "bir bitki türü", *ilişken* "deniz dibindeki atık ve batıkların oluşturduğu tabaka" gibi (Korkmaz, 2007:80).

Yer anlamı yapan *-lık* eki ısırgan kelimesine gelerek gerçek anlamının tamamen dışında bir madde ile alakalı işlemin yapıldığı yer, mekân anlamında kullanılmıştır. *-lık* ekinin çaprışimsal özelliğinden hareketle kelime ile anlamı arasında bir ilişki söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Kargı (II) [kargılık (II)]

Deriden yapılmış bir çeşit fişeklik. (Yassıören *Senirkent, Kumdanlı *Yalvaç, Bağlılı *Gelendost-Isparta, *Bozdoğan-Aydın, *Emet-Kütahya, Tokat-Eskişehir) 2660/4

'Kamış, saz' = ET. *karğı/ karğu* 'mızrak; kalın kamış' <ET. *kar* 'omuz, kolun üst kısmı' (EUTS, 166) + *ğı* TT.: KARGI+(LA/LIK) An.ağl.: kargı, kargı (DS. VII,2659) ~ *garğı* (Az., Trkm.) (KTLS) (Gülensoy, 2007,468).

Kargu (Kargı): Kamış, kalın kamış (TS, 2009:2293).

Kargı: Ucu demirli hafif gönder, uzun mızrak, rumh; nize: *Kargı oynamak, sançmak* (Sami: 2010,593).

Kargılık: Fişek kamışlarının merbut buldukları meşin kuşak, fişeklik (Sami, 2010:593).

Kargı: 3. Silah olarak kullanılan, ucu sivri ve demirli uzun mızrak (TS, 2011: 1327).

Kargılık: 1. Fişeklik (TS, 2011: 1328).

Kar, Gülensoy'a göre "omuz, kolun üst kısmı" anlamındadır. Kargı ise mızrağın konulduğu araçtır. Mızrağın konulduğu yer ile kelimenin kökü olan "kar" omzun üst kısmı arasında çağrışımsal olarak bir anlam bağı vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Kenne (III)

Barut yapmak için güherçile işlenen yer. (*Bor -Niğde) 2745/4

Niğde ve yöresinde, Barut yapmak için güherçile işlenen yer anlamına gelen kenne kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- K1C1 (II)

Tütün fidesi yetiştirilen yer. (-Adana) 2783/4

g1c1-, bk. giciş- ['Kaşınmak' < ki: çi-ş-/ kīç1-ş- ~ gi:ce-, gīca- (Trkm.) gicik (Az.) < kīçik [Fakat, *kiçik* 'küçük'] (Gülensoy, 2007:371).

1. Tereye benzer bir ot, kekik, 2. Ufak dolu gibi kar (TTS, 2009: 2467).

Yenirken dil yakan şey. Acı k1c1= Bir cins nebât-ı tıbbî (Sami, 2010:635).

Adana ve yöresinde, tütün fidesi yetiştirilen yer anlamına gelen k1c1 kelimesi ile TTS'de 1. Tereye benzer bir ot, kekik, 2. Ufak dolu gibi kar, Sami'de Yenirken dil

yakan şey. Acı kıcı= Bir cins nebât-ı tıbbî anlamları arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

● Korban

Çam ağacının içi oyularak yapılan bir çeşit kovan. (Dodurga *Bozüyük-Bilecik) 2925/4

Koğan: İnce çubuklarla örülüp içi dışı sıvanan arı yuvası, kovan (DS, 2019:2902)

Kovan: 'Arılara barınak olarak yapılan, türlü biçimdeki tahta, sepet veya sandık' <kowı ~ kovı ~ kov-uk ~ kowuk + an TT.: KOVAN + (otu/ LIK) AN. AĞL.: kovan'1. Yayık; 2. Küfe; 3. Yıvsız av tüfeği 4. Baltanın sap geçen kısmı (DS. VIII, 2939) NOT: Öteki Türk şivelerinde *kovan* adı yoktur. (KTLS, 502) An. Ağl.: *kavran* 'arı kovanı' (Rize/RİA, IV) (Gülensoy, 2007:547).

Kovan: 2. Çoğunlukla toprak veya tahtadan yapılan arı barınağı (TS, 2011:1490).

Korban kelimesi TT'de titrek olan "r" sesinin düşmesi ve b-v sesine dönüşmesi neticesinde kovan kelimesine dönüşmüştür. Ses değişimi sonunda korban kelimesi kovan; yuva, mekân anlamlarında kullanılmıştır. Kelimenin kendisi ile anlamı arasında çağrışımsal bir ilişki söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Ordu

Pekmez yapılan, kaynatılan yer. (*Ezine, Evciler *Bayramiç-Çanakkale) 3289/5

'Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü' = ET. ordu ~ ortu 'saray , orda, karargâh' (EUTS, 142); orta= orda ~ ortu (s. 143) ~ otra (s. 144) ~ OT. (DLT) *ordu 'hakanın oturduğu yer'; ordu 'sıçan, köstebek gibi yerde yaşayan hayvanların yuvası'; ordulan- 'şehir edinmek' <or 'kale; ana meydan', TT.: ORDU + (bozan/ bozanlık/ CU)

GÂH (<Fars.) An.ağl.: ordu ‘pekmez kaynatılan yer’ (DS.IX, 3287-3288) (Gülensoy, 2007:630).

Gülensoy’a göre “ordu”, ana meydan anlamındadır. Çanakkale Bayramiç’te kullanılan ordu kelimesinin anlamı da pekmez yapılan, kaynatılan yerdir. Köylerde, kasabalarda yöre halkı toplanarak köyün ana meydanında pekmez kaynatırlar. Bu bağlamda “ordu” kelimesinin anlama ile Derleme Sözlüğünde geçen anlamı arasında çağrışımsal bir yakınlık bulunmaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Ortan

1. Yemeni denilen ayakkabının yüzüyle köseleyi birbirine tutturan dikiş. (Palu-Elazığ) 3291/5

(hlk.) 1. ‘Yemeni denilen ayakkabının yüzüyle köseleyi birbirine tutturan dikiş;
2. Yama, pençe’ < or-t+a+n (Gülensoy, 2007:633).

Yemeni denilen ayakkabının yüzü ile köseleyi birbirine tutturan dikiş ayakkabının orta bölgesini ifade etmektedir. Gülensoy’a göre yama, pençe anlamına gelen “ortan” kelimesi de orta isminden türemiştir. Kelimenin kendisi ile anlamı arasında çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Purut

Topraktan yapılmış çanak, çömlek vb. kaplar. (-Erzurum-Sivas) 3490/5

Erzurum ve yöresinde saksı, çanak, çömlek cinsinden araçlara purut denir. Purut kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Salaç

2. Sazdan yapılan kulübe. (*Akyazı -Sakarya Şihlar *Ulubey -Ordu-Konya) 3523/5

Salaç: (hlk.) ‘1. Çardak; 2. Sazdan yapılan kulübe’ <sal ‘tarladan sap taşımak için ağaç dallarından örülmüş araba çiti; hayvan ya da saban vb. araçları yağmur ve güneşten korumak için tahtadan yapılan çatı’+(a)ç ‘küçültme eki’ [(+a)ç eki için krş.: ana+ç, baba+ç, ata+ç, kır+aç, .. vb.] Eren (*TDES*,352): YOK (Gülensoy, 2007:722).

Çardak, çerge (TTS, 2009:3263).

+Aç eki, eklendiği kelimeye büyütme ve küçültme işlevi katan vurgulu bir ektir. Ad ve sıfat niteliğindedir. (Korkmaz, 2007:34).

Gülensoy’a göre, yağmur ve güneşten korunmak için tahtadan yapılan çatı anlamına gelen “sal” kelimesi ile -ç küçültme ekinin birleşmesiyle salaç kelimesi ortaya çıkmıştır. Sazdan yapılan derme çatma kulübe anlamındaki salaç kelimesi ile kelimenin kökü arasında çağrışımsal yakınlık bulunmaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Sarma (II)

Namlusu özel biçimde çelik tellerle yapılan av tüfeği: *Benim kırma sarmadır, 250 lira verdiler vermedim.* (*Bozdoğan-Aydın *Milas-Muğla) 3549/5

sar-[‘1. Çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak; çevrelemek; 2. Kaplamak. (OT. sarmak ‘1. Bir şeyi dürmek ve ayırmak; olgun hale gelmek = ET., OT. sar- (*EUTS*; DLT) < * sa-r- TT.: SAR-(DIR-/DIRMA/GI/GILA-/GIN/IK/IKLI/IN-/INMA/IŞ/MA/MAL/MALA-/MALAN-/LANMA/MAŞAN ‘sarılğan’ /MAŞ dolaş/MA-ŞAN/MAŞIK/MAŞMA An.ağl.: sarma ‘namlusu özel biçimde çelik tellerle yapılan av tüfeği. (Gülensoy, 2007:734).

Sarmak işi (TS, 2011:2038)

Çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak, çevrelemek anlamlarından ortaya çıkan, namlusu özel biçimde çelik tellerle sarılan av tüfeği, hem tarihi Türk lehçelerinde hem de TT’de sar- fiilinden hareketle oluşturulmuş bir alet ismidir. Kelimenin kökü ile kelime anlamı arasında çağrışımsal bir ilişki mevcuttur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Sıhrana

Üzüm sıkılan yer, şıralık. (*Mut ve köyleri -İçel) 3606/5

İçel ve yöresinde, üzüm sıkılan yer, şıralık anlamına gelen sıhrana kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Tıbık

Kuş tutmaya yarayan çöp ya da telden yapılmış tuzak. (Dereköy *Develi-Kayseri Tuzla -Adana Baf-Kıbrıs) 3909/5

Kayseri, Adana, Kıbrıs ve yörelerinde, Kuş tutmaya yarayan çöp ya da telden yapılmış tuzak anlamına gelen tıbık kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

b. İlaç ile ilgili kelimeler

- Eğelik (I)

Çocuğu olmayan kadınlara çocuğu olması için yapılan ilâç. (Şebinkarahisar -Giresun) 1676/3

Giresun ve yöresinde, Çocuğu olmayan kadınlara çocuğu olması için yapılan ilâç anlamına gelen eğelik kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Enekmene

Tarlalarda yetişen bir bitkinin kökünde bulunan kırmızı yumruların yağda eritilmesiyle yapılan merhem. (Cihanbeyli -Konya) 1749/3

Konya ve yöresinde, tarlalarda yetişen bir bitkinin kökünde bulunan kırmızı yumruların yağda eritilmesiyle yapılan merhem anlamına gelen enekmene kelimesi ile

yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Maya (III)

Manda derilerinin kıllarını düşürmek için kepek ve çavdar unundan yapılan ilâç. (-Isparta) 3140/4

Isparta'da, manda derilerinin kıllarını düşürmek için kepek ve çavdar unundan yapılan ilâç anlamına gelen maya kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Yakı (I) [yaka (II), yaku]

1. Çeşitli otlardan, nesnelere yapılarak, ağrıyan, hasta organ üstüne konulan bir em. (*Eğridir köyleri, *Gelendost, Uluğbey *Senirkent, Kumdanlı *Yalvaç-Isparta Başpınar *Tefenni-Burdur İsabey *Çal-Denizli Yazırlı *Nazilli-Aydın -Manisa ve çevresi *Gönen-Balıkesir *Mudanya-Bursa *Akyazı ve çevresi -Sakarya *Bartın-Zonguldak *Taşköprü-Kastamonu *Maçka ve köyleri-Trabzon *Nizip-Gaziantep *Antakya-Hatay Hacıilyas *Koyulhisar, Maksutlu *Şarkışla-Sivas Bahçeli *Bor-Niğde *Ermenek-Konya *Silifke, *Mersin köyleri-İçel *Fethiye-Muğla Hamitabat *Lüleburgaz-Kırklareli) 4130/6

Bazı hastalıkları tedavi etmek amacıyla bir bez üzerine yayılıp vücudun bazı yerlerine konulan koyuca lapa veya özel biçimde yapılmış eczalı parça. OT. Yakığı (Şişkinlik ve benzeri şeylere yakılan) yakı (DLT) (Gülensoy, 2007:1036).

Deriyi kabartıp su akıtmak veya yara edip işletmek için beden bir yerine yapıştırılan yakıcı şey. *Pehlivan, İngiliz nohut yakısı; yakı açmak, yapıştırmak* (Sami, 2010:1303)

Bazı hastalıkları tedavi etmek amacıyla bir bez üzerine yayılıp deri üzerine uygulanan, beden ısıyla vücuda yapışan eczalı parça: *Hardal yakısı*. (TS, 2011:2506)

Türkçe Sözlükte ve Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğünde anlamlar birbirine yakın şekildedir. Yakı kelimesi Divanu Lügati't-Türk'te de yakıg şeklinde geçmektedir. Kelime sonundaki -ğ sesi Türkçenin karakteristik bir özelliği olup düşme eğilimindedir. Günümüzde bu kelime “yakı” şeklinde kullanılmaktadır. Gülensoy'un, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı eserinde -yak fiilinin anlamlarından biri de koymak, sürmek şeklinde verilmiştir (Gülensoy, 2007:1033). Köken bilgisi sözlüğünden anlaşılmaktadır ki yakı kelimesinin kökü yak- fiilidir.

Yak fiilinin yan anlamlarından hareketle oluşturulmuş yakı kelimesi vücudu ısıtarak tedavi etmesinden dolayı yak- fiilini çağrıştırmaktadır. Türkçe sözlükte yakı kelimesinden hareketle yakı yakmak (veya vurmak), yakı ağacı, yakı otu, hardal yakısı, nasır yakısı, pehlivan yakısı gibi kelimeler de kullanılmaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

c. İşçilik ile ilgili kelimeler

• Abre

(I) tezgâhtan yeni çıkan kumaşı islah etmek üzere yapılan ameliye. (-İstanbul)
30/1

abra-['Becermek, üstesinden gelmek, yetişmek, büyüme' <ET.: OT. *awla-
'toplamak, üşüşmek' (DLT) [> avla-> *ab-la->abra-] (Gülensoy, 2007:44).

Abra: 1. Dara. 2. Denge. (TS, 2011:5).

Abre kelimesi; Gülensoy'da “abra” şeklinde kullanılmış, becermek anlamıyla karşılanmıştır. Derleme Sözlüğünde “a” sesinin incelenmesi neticesinde “e” sesine dönüşmesiyle kullanılan kelime işçilik, ustalık anlamlarındadır. Bu bağlamda kelimenin kendisi ile anlamı arasında çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Aşar (I)

1. Boyanacak iplik veya kumaşı asıl rengine boyamadan önce başka renge boyama. (*Kandıra-Kocaeli) 2. Yıkanacak çamaşırları önceden küllü suda bekletme. (Hayati *Erbaa-Tokat) 350/1

Kocaeli ve yöresinde, boyanacak iplik veya kumaşı asıl rengine boyamadan önce başka renge boyama; Tokat ve yöresinde, yıkanacak çamaşırları önceden küllü suda bekletme anlamlarına gelen aşar kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Basım

Üzümün baskı ile suyunu çıkarma işi. (Limasol, Kıbrıs) 540/1

Basmak: 3. Bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek 4. Sıkıştırarak yerleştirmek (TS, 2011:262).

Bas- fiili -ım fiilden isim yapım eki alarak türemiş bir kelimedir. Türkçe Sözlükte bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek ve sıkıştırarak yerleştirmek anlamına gelen bas- fiili An.ağl'de Kıbrıs Limasol bölgesinde baskı ile suyunu çıkarma işi anlamında kullanılmış olup basım şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bütün bunlardan sonra basım kelimesi ile kelimenin kökü arasında anlam bakımından çağrışımsal bir yakınlık söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Cığserme

Ağaç teknelere dökülen inek, koyun sütünü bir gün dinlendirdikten sonra üstündeki kaymağı alma. (Akkışla *Bünyan-Kayseri) 963/2

Kayseri ve yöresinde, ağaç teknelere dökülen inek, koyun sütünü bir gün dinlendirdikten sonra üstündeki kaymağı alma anlamına gelen cığserme kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Çekme (XII)

Bağ çubuklarının, kazılan çukurlarda birkaç çubuk halinde üretilmesi işi. (Emirli *Elbistan-Maraş) 1115/2

Doğada üzüm çubukları belirli noktalara aralıklarla dikilir ve onlar zamanla çubuk haline gelerek üzüm fidesi olur. Böylece bağ çubukları çoğalır, çoğaltılmış olur. Ancak kelimenin Derleme Sözlüğündeki anlamı ile Türkçe Sözlükteki anlamları örtüşmemektedir. Dolayısıyla çubuk halinde üretilme işiyle kelimenin kendisi arasında çağrışımsal yakınlık söz konusu değildir.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Çektirme

Hamurun ateşin içine uzun olarak konulup pişirilmesi. (-Adana) 1116/2

Çektir- [‘Çekmek işini yaptırmak’ <çek-tir- TT.: ÇEKTİR- (İ/ ME) (Gülensoy, 2007:229).

Çek-: 16. Çizgi durumunda uzatmak (TS, 2007:514).

Türkçe Sözlükte çizgi durumunda uzatmak anlamına gelen çek- fiili köküne fiilden fiil yapım eki -tir ve fiilden isim yapım eki -me biçim birimini alarak çektirme şeklinde ad olmuştur. Kelimenin kendisi ile anlamı arasında çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- çelik (XI)

Köklü bir ağacın dipten çıkan dalını kesip, başka bir yere dikerek köklendirilmiş: Bu yıl bağda çok çelik yapıldı. 1123/2

(hlk.) ‘Kısa kesilmiş çubuk: *çelik çomak oyunu*’ <çal-ı+k ‘küçültme eki’ TT.: ÇELİK+ (LEME/LE) An.ağl .: *çellik, çelik, çelikmen, çellik. Çelme çelik* ‘çelik çomak oyunu’; *çelikleme* kısa odun’; *çelikleme* ‘bağ kütüğünü uzunca budamak’ (DS. III, 1123) Eren (TDES,83): YOK (Gülensoy, 2007:229).

1. Kısa kesilmiş dal, sert değnek (Sami, 2007:202).

Kısa kesilmiş dal. Kök salması için yere dikilen dal. Çocukların çelik çomak oyununda ucuna çomakla vurarak havaya kaldırdıkları iki tarafı sivri, kısa değnek. Bir ağacı aşılama amacıyla hazırlanmış dal. Gemilerde, üzerine halat veya ip geçirip tutturmaya yarayan, ağaç veya metalden yapılmış kısa değnek. (TS, 2011: 516)

Gülensoy'da kısa kesilmiş çubuk, Sami'de kısa kesilmiş dal, TS'de kök salması için yere dikilen dal anlamlarında kullanılan çelik kelimesi Derleme Sözlüğünde "Köklü bir ağacın dipten çıkan dalını kesip, başka bir yere dikerek köklendirilmiş" şeklinde kullanılmıştır. Su verilerek çok sert ve esnek duruma getirilme anlamında TS'de kullanılan çelik kelimesi çağrışım anlamı olarak başka bir yere dikmek ve köklendirmek, güçlendirmek şeklinde de Tarama Sözlüğünde kullanılmıştır. Sözlüklerle alakalı tanımlara bakıldığında çelik kelimesinin geçmişte kullanılan anlamı ile bugünkü anlamı ve Derleme Sözlüğündeki anlamı arasında çağrışımsal bir yakınlık söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

• Çeneyh

Tarladan pamuk toplama. (*İğdir-Kars) 1137/2

Kars ve yöresinde, tarladan pamuk toplama anlamına gelen çeneyh kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

• Çorakçılık

Topraktan, kaynatılıp süzülerek barut güherçilesi çıkarma işi. (Turan-Kayseri) 1270/2

çor 'tuzlu; tuz; zehir; çok tuzlu yoğurt; ÇOR (+a/+ağlan 'çorak yer'/ +ah/+akçılık (Gülensoy, 2007:250).

Çorak: Bazı toprakların yüzünde beyaz bir katman durumunda toplanan ve eskiden barut yapmakta kullanılan potaslı, sutlu tuz (TS, 2011:562).

Güherçile: Tarımda gübre, hekimlikte ilaç olarak kullanılan, barut vb. patlayıcı maddeler yapımına yarayan, beyaz renkte ve ince billurlar durumunda birleşik bir madde, potasyum nitrat (KNO₃) (TS, 2011:996).

Türkçe Sözlükte, Bazı toprakların yüzünde beyaz bir katman durumunda toplanan ve eskiden barut yapmakta kullanılan potaslı, sutlu tuz şeklinde anlamı verilen çorak kelimesi isimden isim yapma -cı ekini alıp meslek bildirir devamında da -lık ekini alarak yapılan bir iş anlamını verir. Bütün bunlardan hareketle çorakçılık kelimesinin kelime kökü ile çağrışımsal bir yakınlığı vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Enel (I)

1. Ekin biçilirken aynı boyda biçilen kısım. (Darıveren *Acıpayam-Denizli) 2. Tarlada imece halinde çalışan işçilerin bir seferde çapaladıkları ya da biçtikleri kısım. (örkenez *Yalvaç-Isparta Başpınar *Tefenni-Burdur Oğuz *Acıpayam-Denizli) 3. Tarlada çalışan işçilerin düzenli bir şekilde sıraya girip çalışmaları. (Çığrı *Dinar - Afyon, Kavak *Yeşilova-Burdur) 1749/3

Denizli ve yöresinde, ekin biçilirken aynı boyda biçilen kısım; Isparta, Denizli ve yörelerinde tarlada imece halinde çalışan işçilerin bir seferde çapaladıkları ya da biçtikleri kısım; Afyon, Burdur ve yörelerinde, tarlada çalışan işçilerin düzenli bir şekilde sıraya girip çalışmaları anlamlarına gelen enel kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Enlel

Ekin tarlalarının bir başından, öteki başına kadar biçilmiş yer. (Yassıören *Senirkent-Isparta) 1759/3

Isparta ve yöresinde, ekin tarlalarının bir başından, öteki başına kadar biçilmiş yer anlamına gelen enlel kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Fosi

Herhangi bir şey dikmek için açılan çukur. (Denizli, Beşikdüzü *Vakfikebir-Trabzon) 1877/3

Fos: Çürük, temelsiz, boş, kof (TS, 2011:888).

Türkçe Sözlükte çürük, temelsiz, boş, kof anlamında kullanılan fosi kelimesi Trabzon Vakfikebir ve Denizli Beşikdüzü'nde bireysel kullanımlar sonucu fosi kelimesine dönüşmüştür. Kelimenin kökü ile anlamı arasında çağrışımsal yakınlık vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Gasar

Buğdayın samandan ayrılmasından sonra, kabuktan kurtarılma işi. (İncirgediği *Karaisalı-Ada) 1932/3

Ada ve yöresinde, Buğdayın samandan ayrılmasından sonra, kabuktan kurtarılma işi anlamına gelen gasar kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Gebece (I) [gebeç (II)]

2. El ile yolunan arpa ve buğdayın başaklar içeri, kökler dışarı gelecek şekilde yapılan yığınları. (Atlıhisar-Afyon) 1955/3

Gebe: 'Hamile, yüklü <*kepe 'şişik, şişkin' (T. Tekin) An.ağl.: gebele, gebeç ' başak vermeye başlayan ekin' (DS.VI,1955); gebeleş- 'ekin başakları olgunlaşmaya başlamak' <gebe+ç/+ce/+le-ş- gebeş, gebeş, gembe [< -m- türemedir], gembeş 'karnı şiş olan (kimse)' (s.1956) < gebe+ş/+s ~ gebe (Trkm.) gäbä (Az.) (Gülensoy, 2007:357).

Başak vermeye başlayan ekin anlamında kullanılan gebeç kelimesi, An.ağl'de -e ekini alarak arpa buğday yığını haline dönüşür. Gebece kelimesi bir yığın şeklini ifade eder. Dolayısıyla kelimenin kökü ve anlamı arasında şekilsel olarak bir çağrışım söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- İyım

Şal dokumak için iki kazık arasına dizilen iplerin biçimi ya da yapılan iş. (Sayaca *Ulubey, Bayadı-Ordu) 2499/4

İy: Pamuk, yün gibi şeylerden iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkince, sivri olan uçlarından biri çengelli olan ağaç araç. (DS, 2019:2573)

İğ: Pamuk, yün vb.'den iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, iki ucu sivri ve çengelli olan, ağaçtan yapılmış araç, eğirmen, kirmen (TS, 2011: 1155).

Derleme Sözlüğünde; pamuk, yün gibi şeylerden iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkince, sivri olan uçlarından biri çengelli olan ağaç araç anlamında kullanılan kelime Ordu Bayadı bölgesinde yapılan işin adı olarak kelime köküne -m eki getirilerek işin adı olarak kullanılmıştır. Kelimenin kökü ile yapılan işin adı olan kelime arasında çağrışımsal bir yakınlık vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- İlme (I) [ilma]

1. Halı ya da dokuma dokunurken atılan düğüm,ilmek: Bu halının bir sırasında 600 ilme var. (Sakızcılar *Çal-Denizli -Manisa ve çevresi *Maçka-Trabzon ve köyleri *Nazimiye-Tunceli -Kırşehir -Kayseri *Bor-Niğde Ceylan *Fethiye-Muğla) 2532/4

İlmek (~ ilmik) 'Eğreti düğüm, ilmik; ilmek, düğme'' < il-mäk TT.: İLMİK+ (LEME/LE-/LENME/LEN-/Lİ/SİZ) (Gülensoy, 2007:432).

Çözülmesi kolay düğüm, eğreti düğüm, halli kolay ukde (Sami, 2010:505).

Eğreti düğüm, ilmik (TS, 2011:1179).

İlme: İlmek işi (TS, 2011:1179)

İlmek: Çözülmesi kolay düğüm, eğreti düğüm, ilmik (TS, 2011:1179).

TS'de ilmek işi, çözülmesi kolay düğüm; Tarama Sözlüğünde eğreti düğüm, ilmik; Sami'de çözülmesi kolay düğüm, eğreti düğüm ve Gülensoy'da eğreti düğüm, ilmik anlamlarında kullanılan kelime Derleme Sözlüğünde "İlme" şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İl- fiil tabanlı kelime köküne getirilen -me eki kelimeyi isim yapmıştır.

Bütün bu tanımlardan hareketle ilme kelimesi ile kelimenin kökü arasında anlamsal bir ilişki, çağrışımsal bir yakınlık vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Kasa (I)

Saman yumuşak olmak için, sapı ikinci kez sürme işlemi. (*Mansurlu-Adana) 2673/4

Adana ve yöresinde, saman yumuşak olmak için, sapı ikinci kez sürme işlemi anlamına gelen kasa kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Kürtüncülük

Semer ve palan yapma işi. (Turan-Kayseri) 3048/4

1. 'Eşek, katır gibi hayvanlara vurulan semer; eğer keçesi, teldi; âdi palan' = eski Kıpçak: kürtün An. Ağl.: kürtün, kürdün, kürtül 'palan, semer' (DS. VIII,3047) (Gülensoy, 2007:593).

İçi otla doldurulmuş palan (Tarama Sözlüğü, 2009:2277).

Kürtün (Körtün), bir nevi büyük semer (Sami, 2010:701).

Kürtün: 1. Yük hayvanlarına vurulan semer, palan (TS, 2011:1563).

Gülensoy'da, Sami'de ve TS'de ortak bir şekilde kürtün kelimesinin anlamı "semer"dir. +CI/+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* "aşçı", *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Kürtün kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan kürtüncü kelimesi meslek adı olmuştur. +IİK/+IUK eki, bir meslekle uğraşan kimseyi gösteren adlardan meslek adı ve uğraşı alanı gösteren adlar türetir: *aşçılık*, *balıkçılık*, *işçilik*, *kitapçılık* (Korkmaz, 2007:56). Kürtüncülük kelimesinin gramatikal yapısı "kök+yapım eki+yapım eki" şeklindedir. Kürtüncülük kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Malemne

Tabakların, deriyi pişirmek için üst üste yığıp aralarına dövülmüş palamut koymaları işlemi. (-Muğla) 3113/4

Muğla ve yöresinde, Tabakların, deriyi pişirmek için üst üste yığıp aralarına dövülmüş palamut koymaları işlemi anlamına gelen malemne kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Oltan

1. Kesilip dikilmeye hazırlanmış yemeni. (*İskilip-Çorum -Rize) 2. Eskiye yemeni, ayakkabı altına vurulan pençe. (*Mut köyleri-İçel, Akseki-Antalya) 3. Mest ve yemeni yüzünü köseleye tutturmak için yapılan iri dikiş. (-Çorum *Merzifon köyleri-Amasya *Beypazarı-Ankara) 3280/5

(hfk.) ‘Kesilip dikilmeye hazırlanmış yemeni’ <OT. oldang ‘pabuç altı tabanı, mestin alt yanı’ (DLT) (Gülensoy, 2007:622).

1. ‘eskiye ayakkabı altına vurulan pençe’ 2. ‘çarığın içine konulan bez veya deri parçası’ Ağızlarda holtan ve voltan biçimleri de kullanılır. ~ Tkm oltan ‘ayakkabı tabanı; taban’. -Nog ultan ‘ayakkabı tabanı’. -Kklp ultan ‘ayakkabı tabanı; taban’. -Krg ultan ‘ayakkabı tabanı; pençe’. -Özb ultan. -Alt, Küer ultan. -Tel ultan. -Sag, Koy, Kaça ultun. -Sag ulduñ. -Tuv ulduñ ‘ayakkabı tabanı; taban; etek’. -Yak ullun ‘çizme veya ayakkabı tabanı’. Orta Türkçede uldan ‘ayakkabı tabanı’ olarak geçer.< ul + -dan eki. Orta Türkçede ul ‘duvar temeli’ olarak geçer. Daha sonra ‘temel, köken’ yanında ‘ayak tabanı’ anlamını da almıştır. Moğolcada ula ‘plante (du pied), semelle de bottes, de souliers, de pantouffels’ olarak kullanılır. bk. Ramstedt: KWb 448a; Joki: LwSS 372-373 (Eren, <https://sozluk.gov.tr/>- Oltan maddesi:30.06.2022).

Ağızlarda holtan ve voltan şeklinde kelime başı ses türemesiyle kullanılan oltan kelimesi OT. den beri Türkçede kullanılmaktadır. Hem Gülensoy’da hem de An. Ağl.’nin farklı birçok bölgesinde kesilip dikilmeye hazırlanmış yemeni anlamında kullanılan bu kelimenin kendisi ile anlamı arasında çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Orakçılık

Ekin biçme işi. (Turan -Kayseri) 3288/5

Orak 'Ekin biçmekte kullanılan, yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin biçme aleti' = ET., OT. orğak (EUTS; DLT); (Br.) urğak <ET. or- 'biçmek, kesmek, vur-'mak' (EUTS,142)+ -ğa-k TT.: ORAK+ (böceği/ÇI/ÇILIK/LAŞ-) An.ağl.: orak 'ekin biçme zamanı'; orakay, orakayı 'Temmuz'; orakçılık; orakeriği 'mürdümeriği' (DS:IX,3285-3286); orek (s.3288); orağ, orah (DAO,367) ~ orak (Kzk., Trkm., Nog., Blk., KKlp.) orāk (özb.), orağ (Az.), o(r)ğak (Uyg., Kaç., Sag.), orğok (Tuv.), orok (Kırg.), urak (Bşk., TatK.) şurla (Çuv.) OR-A (>å) K/-AG/ -GAK/ -GOK/ -OK, UR-AK, ŞUR-LA (Gülensoy, 2007:628-629).

Orak: ['oramak' fiilinden] 1. Tırpanın küçüğü, mihsâd: *Bu orak hiç kesmiyor.* 2. Ekin biçme, hasat: *Köylüler orakla meşguldürler.* 3. Hasat vakti, mevsimi: *Orada ödemek üzre istikraz ederler.* (Sami, 2010:936).

Orakçı: Ekin biçen, orakla ekin biçerek bunun ücretiyle geçinen rençper (Sami, 2010:936).

Orakçılık: Orakçının işi (TS, 2011:1808).

Orakçı: Ücret karşılığı ekin biçen kimse (TS, 2011:1808).

Orak: 1. Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin, ot vb. biçme aracı. 2. Ekin biçme zamanı. 3. Ekin, ot vb. biçme işi (TS, 2011:1808).

ET'deki "or" biçmek, kesmek anlamındaki fiilin ğa-k yapım eklerinin birleşmesiyle oluşmuş bir kelimedir. Yapım ekindeki "ğ" sesi düşme eğilimindedir. Günümüze orak şeklinde ulaşmıştır. +CI/+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* "aşçı", *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Orak kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan orakçı kelimesi meslek adı olmuştur. +IK/ +IUK eki, bir meslekle uğraşan kimseyi gösteren adlardan meslek adı ve uğraşı alanı gösteren adlar türetir: *aşçılık*, *balıkçılık*, *işçilik*,

kitapçılık (Korkmaz, 2007:56). Orakçılık kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Şarakmana

Pekmez kaynatma işleri ve zamanı. (*Senirkent-Isparta) 3750/5

Isparta ve yöresinde, Pekmez kaynatma işleri ve zamanı anlamına gelen şarakmana kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Tekleme (I)

2.Dalda tek tük kalan fındıkları toplama. (-Giresun) 4749/6

(Hlk.) ‘Dalda tek tük kalan fındıklar; biraz’ <tek+le-me An.ağl.: ‘1. Kuraldışı tutma; 2. Kerestelik ağaç’ (DS.X,3866). (Gülensoy, 2007:876).

Teklemek işi (TS, 2011:2305).

Teklemek: 1. Sık fideleri seyrekletirmek (TS, 2011:2305).

Tek: 3. Birbirini tamamlayan veya aynı türden olan nesnelere her biri (TS, 2011:2300).

+IA/+IE eki, sıfatlara ve yön gösteren bazı adlara gelen -IA- eki, genellikle o niteliği üzerinde bulunduran ve “olma” bildiren geçişsiz fiiller türetir. İçlerinde geçişli olanlar da vardır: *başla-*, *derinle-*, *şişmanla-* vb. (Korkmaz, 2007:117).

-mA eki, aslında bir ad-fiil ekidir. Yapısı bakımından -mAk kılış adındaki son ses -k'nin ünlüleri arasında yumuşayıp kaybolmasından oluşmuştur. -mA eki, fiildeki oluş ve kılışı bir iş adına dönüştürme özelliği taşıdığından her türlü olumsuz fiil kök ve gövdeleriyle çatı ekleri almış fiillere de gelir: *açma*, *bunalma*, *koşma* vb. (Korkmaz, 2007:91).

Aynı türden nesnelere her biri için kullanılan tek kelimesi isimden fiil yapım eki -I ve fiilden isim yapım eki olan -me ekini alarak Giresun ve yöresinde fındıkları toplama işinin adı olarak Derleme Sözlüğünde yer almıştır. Her ne kadar kelimenin

kökü ve aldığı eklerle yapılan iş arasında anlamsal ilişki bulunmasa da analogi yoluyla çağrışımsal bir ilişki kurulmuştur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Teyelti (III)

Sonradan sökmek üzere dikilen kalın, eğreti dikiş. (*Düzce-Bolu) 3906/5

Teyel ‘Seyrek ve eğreti dikiş’ < *tew- ‘eti şişe saplamak, dizmek’ (DLT) (>tey-)+-el TT.: TEYEL+(LE-/LEME/LEN-/LENME/Lİ) Tü.> Ar. (Ir.) tegel ‘bir tür dikiş’ (ALTK,127) An.ağl.: taal, tegel, teğer, tehel (DS.X,3859); tehelle- (s.3860) Eren (TDES,406): YOK (Gülensoy, 2007:887).

Teğel: Dikilmiş şeyi yatıştırmak veya içine doldurulan pamuğu durdurmak için geçirilen kaba dikiş: *Hırkanın teğeli*. (Sami: 2010:1190).

Teğelti: Eyerin altında hayvanın sırtına vurulan keçe ki pamuklu gibi teğellenmiş olur, *Fa. Nemed-zîn, Ar. Berda’a*. [Teğelsizine “eğrim” derler.] (Sami: 2010:1190).

Teyel: Seyrek ve eğreti dikiş (TS, 2011:2343).

Gülensoy, Sami ve TS’de teyel kelimesi, seyrek ve eğreti dikiş olarak tanımlanmıştır. Bu kelime isimden isim yapım eki olan +*tI* ekini alarak köküyle ilintili yeni bir kelime türetmiştir. Teyelti kelimesinin örnek verdiğimiz sözlüklerden hareketle köküyle kendisi arasında çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Yargı (III)

1. Patates, fasulye vb. dikmek için sabanla açılan yarık. (-Isparta) 4185/6

Yar-: 4. Yarık açmak (TS, 2011:2541).

-*GI/ -GU* eki, eklendiği fiilin son ses durumuna göre, ön sesi tonlu ve tonsuz biçimler alabilen ek, genellikle tek heceli fiil kökleriyle çeşitli çatı ekleri almış fiil gövdelerinden adlar türeten çok işlek bir ektir. Çeşitli araç-gereç adları türetir: *askı, atkı, sargı, silgi* vb. (Korkmaz, 2007:80-81).

Yar- fiilinin, fiilden isim yapım eki *-GI* ile birleşmesi neticesinde oluşmuş somut bir addır. Yar- fiilinin uygulanış biçimi ve şekilsel olarak görünümü düşünüldüğünde kelimenin kendisi ile kökü arasında hem anlama dayalı hem de benzerliğe dayalı çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Yastıklama (I)

1. Tarlanın kıyısını iyice sürme. (*Yalvaç-Isparta Çöplü *Çivril-Denizli Yeniköy-Balıkesir -Bursa Aslanköy *Mersin-İçel -Antalya *Milâs, *Fethiye-Muğla *Lüleburgaz-Kırklareli) 4198/6

‘Fide yetiştirmek için yastık yapma yöntemi’ <yas- ‘dağıtıp yazmak’ +-ta-
k+la-ma TT.: YASTIK+(LAMA) An.ağl.: yastıklama ‘destekleme’ (DS.XI, 4196)
(Gülensoy: 2007:1082).

Yastıklama: 1. Yastıklamak işi. 2. Fide yetiştirmek için yastık yapma yöntemi (TS, 2011:2545).

Yastıklamak: 2. Sürülen tarlanın iki başına ters yönde birkaç çizgi çekmek (TS, 2011:2545).

TS’de, fide yetiştirmek için ince toprak ve gübreden hazırlanmış yüksekçe yer anlamında kullanılan yastık kelimesi, yastıklama işinin köküdür. İsimden fiil yapım eki *-la’*yı alarak isim fiilleşir. *-ma/-ma* eki ile bu fiil isim haline dönüşür ve o eylemin ismi olur. Desteklemek, dayamak anlamına gelen yastık sözcüğünden hareketle, tarlanın kenarlarına destek amacıyla yapılan yöntem, yastık kelimesinden çağrışım yoluyla yastıklama kelimesine ad olmuştur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Yolma

1. Elle biçilen ekin. (*Bünyan-Kayseri) 2. Ekin biçme. (Kumdanlı *Yalvaç-Isparta) 4825/6

‘1. Yolmak işi; 2. (hlk.) sapı orakla biçilecek kadar kısa kalmış ekin’ → yol-[<
yuv-][ma] An.ağl.: yolma yol- ‘ot, ekin biçmek’ (DS.XI,4291) (Gülensoy, 2007:1158).

Yolmak: 1. Çekip koparmak, nez', kal' etmek: *Ot, kıl yolmak; saçını sakalını yolmak* (Sami, 2010:1337).

Yolma: 1. Yolmak işi (TS, 2011:2605).

Yolmak: 1. Bitki, tüy vb.ni çekerek yerinden çıkarmak, çekip koparmak (TS, 2011:2605).

Gülensoy'da, Sami'de ve TS'de yolma işi, bitki, tüy vb.ni çekerek yerinden çıkarmak, çekip koparmak anlamıyla verilmiştir. Derleme Sözlüğünde ise el ile biçilen, çekilen, koparılan ekin anlamındadır. Yol- fiili, -ma isim yapan ek alarak bu eylemi isimleştirmiştir. Dolayısıyla kelimenin kökü ile anlamı arasında anlamsal çağrışım, işin yapılışı ile yine kökü arasında benzerlik yönünden çağrışım ilişkisi vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Yürüdüm

Davar üretmek için alınan damızlık yavru. (Güllühüyük *Çiçekdağı-Kırşehir Peçenek, Kuruçay-Ankara) 4335/6

Yürüdüm kelimesinin Gülensoy, Sami ve TS'deki anlamları incelendiğinde kelimenin Derleme Sözlüğündeki anlamı ile diğer sözlükler arasındaki anlamı ve kullanım alanı itibariyle çağrışımsal bir ilişki söz konusu değildir.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

d. Ürün ile ilgili kelimeler

- Burma (II)

1. Eğirilmek üzere bükülmüş yün. (Bademli, İncesu *Dinar-Afyon *Eşme köyleri-Uşak *Eğridir köyleri, Kozluca *Keçiborlu, Sücüllü *Yalvaç, Yakaköy *Gelendost-Isparta Çeltik, Navlu *Yeşilova, Devri *Bucak-Burdur Ekse *Çal, Darıveren *Acıpayam, İğdir *Çivril-Denizli *Halfeti-Urfa -Gaziantep *Afşin, *Andırın, Taşoluk *Göksun-Maraş Çepni *Gemerek, *Kangal-Sivas Küçükboymul-Yozgat Afşar aşireti *Pınarbaşı, *Bünyan-Kayseri -Kırşehir -Niğde Hacıhamzalı,

Gülek *Tarsus, Bolacak, Keşli, İncekum *Silifke-İçel Armutlu *Elmalı, *Kaş köyleri-Antalya) 800/1

2. Keten liflerinden, keçini ayırdıktan sonra yapılan kelep, deste. (*Kandıra - Kocaeli Aliköy *Çaycuma -Zonguldak -Adana*Fethiye köyleri -Muğla) 800/1

'Burma' = OT. bür- 'büzmek' (DLT) < bur-ma TT.: BURMA+(LI) An.ağl: burma 'musluk; çeşme oluşu' (DS.II,799) (Gülensoy, 2007:186).

1. Burmak fiili, çevirme, döndürme, kıvrıma. 3. Burulmuş şey şekli, şekli-i helezoni (Sami, 2010:155).

1. Burmak işi. 7. Eğrilmek için bükülmüş yün (TS, 2011:415).

Burmak: 1. Bir şeyi iki ucundan tutup eksenini etrafında ters yönlere çevirerek bükme (TS, 2011:415).

Sami'de, burulmuş şey şekli, TS'de, eğrilmek için bükülmüş yün anlamına gelen bur- fiiline, fiilden isim yapma eki -ma/-me gelerek bir nesnenin adı olmuştur. Bur- fiili ile burma kelimesi arasında anlam bakımından çağrışım söz konudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Büküş (III)

Eğrilmeye hazırlanmış pamuk fitillerinin sekiz on tanesinden yapılan deste. (Görmel *Ermenek-Konya İncirgediği *Karaisalı-Adana Sökün *Silifke, *Mut ve köyleri-İçel) 819/1

Bükme fiili ve tarzı, gazlı, teftil (Sami, 2010:158).

Bükme işi (TS, 2011:423).

Bük- fiiline, fiilden isim yapma eki -ış/-iş/-uş/-üş gelerek bir nesnenin adı olmuştur. Bük- fiili ile büküş kelimesi arasında anlam bakımından çağrışım söz konudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Dokurcunlu

Dokuma hatası çok olan kumaş. (*Bor -Niğde) 1541/2

Dokurcun: 'Dokuz bağlamdan yapılmış ekin yığını; 2. Dokuz taş oyunu'; 3. Patiska' <*dokur [<?* tokuz] + cun/cum/cün An.ağl.: dokurcun, dokurcum 'dokuz taş oyunu' (DS.IV,1541) dokurcun 'patiska desenli ya da yollu dokunmuş yün kumaş, dokurcunlu ' dokuma hatası olan kumaş' (Gülensoy, 2007:294).

Dokurcun: 1. Ot veya ekin yığını. 2. Dokuztaş oyunu. 3. Çizgili şayak kumaş, tokurcun (TS, 2011:696).

-II / IU eki, adlardan (bazen de sıfatlardan) "sahip olma, üzerinde bulundurma, o özelliği taşıma, ilgili olma, yetkili olma" anlamlarında sıfatlar türetir: *dayanıklı, görevli, kınalı, sağlıklı vb.* (Korkmaz, 2007,54). Gülensoy'a göre, dokuma hatası olan kumaş anlamına gelen dokurcun kelimesi, o özelliği taşıma anlamına gelen -lı/-li yapım ekini alarak dokurcunlu şekline bürünmüştür. Kelimenin kendisi ile anlamı arasında hem Gülensoy hem de TS'ye göre çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Dürme (IV)

Biçilen otları üstüste koyarak yapılan yığın. (Zencidere-Kayseri) 1634/2

1. (hlk.) '1. Lahana. 2. Sarma < dür-me <*tūr- An.ağl.: dülme, dürel, dürülgen (DS.IV, 1634) 2. (hlk.) 'Hamurdan yapılan gözleme' < dür-me < * tūr- (Gülensoy, 2007:313).

Dürmek: Katlamak, sarmak, leff ü tat etmek: *Kumaşı dürmek* (Sami, 2010:279).

1. Dürmek işi (TS, 2011:738).

Dürmek: 1. Bir şeyi kıvrıp silindir biçiminde kendi üzerine sarmak. 2. Bir şeyi üst üste katlamak (TS, 2011:738).

Katlamak, sarmak; bir şeyi kıvrıp silindir biçiminde kendi üzerine sarmak anlamlarına gelen dür- fiiline, fiilden isim yapma eki -ma/-me gelerek bir yapılan işin adı olmuştur. Dür- fiili ile dürme kelimesi arasında anlam bakımından çağrışım söz konudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Dürmeç (II)

Birçok pamuk demetinin bir araya sarılmasından meydana gelen yığın. (- Muğla) 1634/2

(hlk.) ‘İçine katık konularak sarılmış yufka ekmeği’ < dür-meç < dür-me aş < * tūr- An.ağl.: dürmeç, durmeç, düremeç, dürmeyh, dürmük, düzemeç (DS.IV, 1634) DÜ(>u)R-[E] MEÇ -ME (Gülensoy, 2007:313).

Dilimizde -mAç ekiyle yapılmış birkaç adla -mAç ve -bAç ekleriyle yapılmış birkaç oyun adı vardır. Bunlarda ek, o adların “yapılış biçimi ve tarzını gösteren” birer işlevle kullanılmıştır. Söz gelişi *yanılmaç* “yanılma yoluyla oynanan oyun” demektir. Bu nedenle ekin -mAcA>-mAç kısaltmasıyla ortaya çıktığı bellidir: *yurtmaç*, *saymaç*, *sekmeç*, *yanılmaç* gibi. -mAç eki Cumhuriyet döneminde birtakım *araç* adlarının yapılmasında ya da yabancı kelimelerin Türkçeleştirilmesinde kullanılmıştır: *almaç* “ahize, reseptör”, *eğmeç* “kavis” *emmeç* “aspiratör”, *kazmaç* “ekskavatör”, *kurutmaç* “kurutucu, kurutma kâğıdı”, *sarmaç* “ambalâj, bigudi”, *sıkmaç* “kompresör”, *soğutmaç* “soğutucu âlet” vb. (Korkmaz, 2007:94).

-mAç ekinin eklendiği kelimeye yapılış biçimi ve tarz anlamı katmasından hareketle, sarılmış, dürülmüş bir nesne ortaya çıkmaktadır. Dür- fiiline getirilen fiilden isim yapım eki olan -mAç gramer unsuru ile sarılmış, dürülmüş anlamlarıyla çağrışımsal olarak dürmeç kelimesi oluşmuştur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Ellik (II)

6. Biçilmiş ekinlerin desteleri. (Bulkaz *Çivril, İsabey *Çal-Denizli) 1724/3

Denizli ve yöresinde, biçilmiş ekinlerin desteleri anlamına gelen ellik kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

● Firik (I) [firikli]

1. Olgunlaşmaya başlayan tahıl. (Sarıkavak, Karatepe -Eskişehir -Tokat - Elâzığ Aşudu *Darende-Malatya -Urfa *Kilis-Gaziantep *Afşin-Maraş Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hatay *Gemerek, *Gürün-Sivas İncirli-Yozgat *Balâ, Solakuşağı *Şereflikoçhisar, Çayırılı *Haymana-Ankara -Kırşehir Karahisar *İncesu, Elbaşı *Bünyan, Erkilet *Pınarbaşı-Kayseri *Bor-Niğde -Konya - Adana)1869/3

1. Olgunlaşmak üzere olan tahıl (TS, 2011:879).

TTA'nın farklı bölgelerinde aynı anlamda kullanılan firik kelimesi TS'de de aynı anlamda olup "Olgunlaşmak üzere olan tahıl" anlamında verilmiştir. Yerel ağızlar da ferik, küçük anlamında da kullanılan kelimenin kendisi ile anlamı arasında çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

● Firez

1. Ekin. (-Isparta*Niksar-Tokat) 2. Yeni çıkmaya başlamış ekin. (Gâvurdağı *Osmaniye-Adana) 3. Biçilmiş tarlada kalan tahıl kökleri, anız. (-Malatya -Gaziantep Izgın *Elbistan, *Afşin-Maraş Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı, *Antakya ve köyleri-Hatay Çepni, Karaözü *Gemerek, *Kangal, Çöplü, *Gürün-Sivas Karakız-Yozgat *Kızılcıhamam-Ankara -Kayseri ilçe ve köyleri *Bor-Niğde -Adana ilçe ve köyleri *Mersin-İçel *Bodrum-Muğla -Edirne) 1865/3

Anız: 'Ekin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap; sürülmemiş tarla' = OT. anız (DLT). < anız+1+ız Çağ: anız An.ağl.: anız, anız, ağız, angız (DS. I, 271) (Gülensoy, 2007:71).

1. Ekin. 2. Biçilmiş tarlada kalan tahıl kökleri, anız (TS, 2011:879).

Gülensoy'un köken bilgisi sözlüğündeki incelemesi ve verdiği anlamlar ile TS'nin açıklamaları Derleme Sözlüğündeki firez kelimesinin anlamı ile aynıdır. Bu yüzden kelimenin kendisi ile kavramsal alanı arasında çağrışımsal bir ilişki yoktur. Ancak incelediğimiz kaynaklarda kelimenin anlamı ortak bir şekilde "ekin" anlamında karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Gasmuk (IV)

Mısırın öğütüldükten sonra çıkan kabuğu. (Danışman *Fatsa-Ordu) 1933/3

Ordu ve yöresinde, Mısırın öğütüldükten sonra çıkan kabuğu anlamına gelen gasmuk kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Gırgıl (II)

El değirmeninde kalın öğütülmüş mısır. (Aşağırmaklar *Ardanuç-Artvin) 2056/3

Artvin ve yöresinde, el değirmeninde kalın öğütülmüş mısır anlamına gelen gırgıl kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- İramas (I) [ıramaz, irambas, irampas, iramus]

1. Harmandaki dövülecek ya da sürülecek sap yığını. (-Afyon *Uluborlu, *Senirkent -Isparta İshaklı, Çıtak *Çivril -Denizli -Kütahya ve köyleri) 2482/4

Ramas: ‘ekin yığını’ Ağızlarda iramas 1. ‘harmandaki dövülecek ya da sürülecek sap yığını’; 2. ‘tarlada yığın yapılan biçilmiş ekin’ olarak da geçer. Ağızlarda irambas, irampas, iramaz ve iramaz, irampas, aramas gibi biçimler de göze çarpar. Bu biçimlerin başındaki ünlü sonradan türemiş normal bir sestir. Kökenini bilmiyoruz. Anadolu’da dövülmek veya savrulmak üzere toplanan ekin yığına çeç ve tınaz gibi adlar verilir. (Eren, <https://sozluk.gov.tr/>, 07.07.2022)

Eren’in TDES’de saman yığını anlamına gelen ramas sözcüğü DS’de de kelime başı -ı türemesi neticesinde iramas şekline dönüşmüştür. Ramas kelimesi ile iramas kelimesi arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Iravık (II) [ıravak (II)]

Biçilmiş ve demetlenmiş ekin. (Yarımca *Emirdağ-Afyon) 2483/4

Afyon ve yöresinde, biçilmiş ve demetlenmiş ekin anlamına gelen ıravık kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Kadik (II)

Tahta yapılmak için yontulmuş tomruk. (Akçaabat *Maçka -Trabzon) 2592/4

Kütük: 'Kalın ağaç gövdesi' <(YUyg.) kütük 'tomruk' (TUL,942) TT.: KÜTÜK+(LEŞME/LEŞ) An.ağl.: gutük (DS.VI,2203) < küt 'kesik, kırık'+(ü) k, güdük 'Sam ve çatı için kullanılan uzun ve kalın ağaç' (DS.VI, 2213) <* küt+(ü)k (Gülensoy, 2007:593-594).

Kütük: 1. Kalın ağaç gövdesi. 2. Kesilmiş ağaç gövdesi. (TS, 2011:1565)

Gülensoy'a göre, kadik kelimesi kütük kelimesinin fonetik değişimleri sonucu ortaya çıkmış, An.ağl'de aynı anlamlarda kullanılan bir sözcüktür. Hem Gülensoy'da hem TS'de hem de DS'de kalın ağaç şeklinde olma anlamı verilmiştir. Dolayısıyla kelimenin kendisi ve anlamı arasında anlam ve çağrışımsal bakımdan bir ilişki söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Kartlavız (I)

İyi tabaklanmamış kösele ya da deri.(Navadalı *Mut-İçel) 2671/4

İçel ve yöresinde, iyi tabaklanmamış kösele ya da deri anlamına gelen kartlavız kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Kasar (I)

2. Harmandan sonra toprakta kalan ve yeniden biten samanlı tane. (*Tarsus-İçel) 4538/6

İçel ve yöresinde, Harmandan sonra toprakta kalan ve yeniden biten samanlı tane anlamına gelen kasar kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Kaşan (I)

Odun yapılan büyük tomruklar. (Mağura *Maçka -Trabzon Yavuz *Şavşat - Artvin İrişli, Bayburt *Sarıkamış -Kars) 2679/4

Trabzon, Artvin, Bayburt, Kars ve yörelerinde, odun yapılan büyük tomruklar anlamına gelen kaşan kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Korkata (I)

İrice öğütülmüş mısır taneleri. (-Rize) 2926/4

Korkot: ‘İri öğütülmüş mısır unu; iri öğütülmüş mısır unundan yapılan bir çeşit yemek’ (Eren, <https://sozluk.gov.tr/>, 07.07.2022).

Karadeniz yöresi ağızlarında kullanılan bu kelime hem Eren’de hem de DS’de öğütülmüş mısır unu şeklinde geçmektedir. Korkata kelimesinin sonundaki -a eki işlevsiz bir ektir. Korkot kelimesi TTA’da ses değişimine uğrayarak korkata şekline dönüşmüştür.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Korkot [Korkota -1,2]

2. İri öğütülmüş mısır unu. (Bağlıca *Arduç, Yavuz, Çayağzı, Çavdarlı *Şavşat-Artvin) 2926/4

Korkot: ‘İri öğütölmüş mısır unu; iri öğütölmüş mısır unundan yapılan bir çeşit yemek’ (Eren, <https://sozluk.gov.tr/>, 07.07.2022).

Karadeniz yöresi ağızlarında kullanılan bu kelime hem Eren’de hem de DS’de öğütölmüş mısır unu şeklinde geçmektedir. Kelimenin anlamı ile kendisi arasında çağrışimsal bir ilişki kurulamamıştır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

● Löngür (I)

Çeşitli meyvelerden yapılan bir tür şarap. (Celepköy *Çatalca -İstanbul) 3093/4

İstanbul ve yöresinde, çeşitli meyvelerden yapılan bir tür şarap anlamına gelen löngür kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışimsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

● Mala (I)

2. Harman dövöldükten sonra samandan ayrılmış tahıl. (Söğüt, Honaz-Denizli) 3108/4

Denizli ve yöresinde, Harman dövöldükten sonra samandan ayrılmış tahıl anlamına gelen mala kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışimsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

● Namçı (I)

Elde dokunan en iyi cins kepenek, yamçı. (Misis -Adana) 3238/4

Yamçı: 1. ‘Bir yüzü uzun tüylü, kalın yünden dokunarak yapılmış yağmurluk’ = ET. yançuk; OT. yançık, yançuk ‘torba, kese, cep’ (EUTS, 283; DLT) < yan-çuk [>yancı < yamçı] TT.: YAMÇI+(LI/SIZ) An.ağl.: yamçı, yamşı (DS.XI, 4154) (Gülensoy, 2007:1051).

Kepenek: 1. 'Çobanların omuzlarına aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlük' (Gülensoy, 2007:497).

Yamçı (yamcı) s. [Türkî-i kadimde "yam" menzil demektir.] 1. Sürücü, menzilci demektir. 2. Sürücü yağmurluğu. 3. Bazı alaturka eyerlerin üzerine konulan yün örtü (Sami, 2010:1307).

Yamçı: Bir yüzü uzun tüylü, kalın yünden dokunarak yapılmış yağmurluk (TS, 2011:2517).

Namçı kelimesi, taradığımız diğer sözlüklerde yamçı kelimesinin eş anlamlısıdır. Gülensoy'da, Sami'de ve TS'de yamçı kelimesi kolsuz, üstlük, yağmurluk şeklinde verilmiştir. TTA'da sadece Adana-Misis bölgesinde derlenen namçı kelimesinin kişisel kullanımlar sonucu yamçı kelimesinin değiştirilmiş hali olduğunu düşünüyoruz. Bu bağlamda namçı kelimesi ile anlamı arasında çağrışımsal ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Niyende (II)

Semer yapmak için içine saz doldurulmuş minder. (*Tire-İzmir) 3254/4

İzmir ve yöresinde, semer yapmak için içine saz doldurulmuş minder anlamına gelen niyende kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Tapıl (III) [tapul, tepel (II)]

Biçilen ot ya da ekin bağlamı. (*Taşova-Amasya *Hasankale-Erzurum *Erciş-Van Erkilet, *Pınarbaşı-Kayseri) 3827/5

Tepeleme: Tepe biçimi verecek veya kenarlarından taşacak kadar, tepelemesine. (TS, 2011:2325).

TS'de, tepe biçimi verecek veya kenarlarından taşacak kadar, tepelemesine anlamında kullanılan tepeleme kelimesi ile DS'de biçilen ot ya da ekinlerin toplandığı

yer anlamındaki tapıl (tepel, tapul) kelimeleri arasında bağlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Teste

Orakla biçilen ekinlerden yapılan bağlam. (Ömerhacılı *Kaman-Kırşehir) 3899/5

Deste: Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam. (TS, 2011:642).

TS’de, cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam şeklinde kullanılan deste kelimesi, kelime başı d > t değişimi sonucunda teste şekline dönüşmüştür. Bu ses değişimleri ile birlikte kelimenin anlamı korunmuştur. Çağrışımsal ve bağlamsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Tınas

1. Savrulacak duruma getirilmiş dövülmüş ekin yığını. (Yusufça *Göhlisar-Burdur Darıveren *Acıpayam-Denizli) 4761/6

Tınas → tınaz, tınaz ‘1. Savrulmak için hazırlanan dövülmüş ekin yığını; 2. Ot yığını’ < tī[ğ] ‘*şişman , *tepe’+na- ‘tepelemek’ +-z An.ağl.: tınas, tınar, tınır, tınıs, (DS.X, 3914) TINA(>1)Z[S/R] (Gülensoy, 2007:892).

Dövüldükten sonra savrulmak üzere biriktirilmiş mahsul yığını (TTS, 2009:3799).

Tınaz: Kış için hıfz olmak üzere tepe suretinde yığılan ot, ot yığını (Sami, 2010:1229).

Tınaz: 1. Dövülerek savrulmaya hazırlanan ekin yığını (TS, 2011:2349).

TS, Sami ve Gülensoy’da “tınaz” şeklinde verilen, savrulmak için hazırlanan ekin yığını anlamındaki kelime, Denizli ve Burdur yöresi ağızlarında derlenen ve deşifre edilen metinlere göre “tınas” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tınaz şeklinde

kullanılan kelime, kelime sonu z > s değişimi münasebetiyle tınas haline dönüşmüştür. Kelime kökü ve kelimenin anlamı arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Tırka (IV)

Harman yerinde dövölmek için yapılan sap yığınları. (-Gaziantep *Antakya ve köyleri-Hatay) 3923/5

Gaziantep, Hatay ve yörelerinde, harman yerinde dövölmek için yapılan sap yığınları anlamına gelen tırka kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Tokurcun (I)

Başakları iç yana gelerek dokuz ya da on üç bağlamdan yapılmış ekin yığınları. (Yeniköy -Balıkesir Kılıkış, Evreşe *Gelibolu, Karacaviran, Fili *Biga-Çanakkale Çeltikçi *İnegöl -Bursa *Gölpazarı-Bilecik Satılmış -Eskişehir Rumeli göçmenleri -Samsun Ceylân *Lüleburgaz-Kırıkkale) 3953/5

Dokurcun: 'Dokuz bağlamdan yapılmış ekin yığını; 2. Dokuz taş oyunu'; 3. Patiska' <*dokur [<?* tokuz] + cun/cum/cün An.ağl.: dokurcun, dokurcum 'dokuz taş oyunu' (DS.IV,1541) dokurcun, dokurcum ' çeşitli sayılardaki ekin demetlerinden yapılmış yığın' (Gülensoy, 2007:294). An.ağl.: tokrcun '1. Başakları iç yana gelerek dokuz ya da on üç bağlamdan yapılmış ekin yığınları ~ tokurcum (DS.X, 3951); tokurcun 'dam kıyısı'; tokurcum et- 'çiğnemek'; tokurcunu/tokurcuğu düzgün ol- 'iş yolunda olmak' (Gülensoy, 2007:906).

Dokurcun: 1. Dokuzar yani on sekiz taşla oynanılan. Dama gibi maruf bir oyun ki üçleme dahi denir. 2. Onuncusu muaşşere ayrılıp dokuzar demetten tertip olunmuş ekin ve ot yığınları (Sami, 2010:263).

Dokurcun: 1. Ot veya ekin yığını. 2. Dokuztaş oyunu. 3. Çizgili şayak kumaş, tokurcun (TS, 2011:696).

Tokurcun kelimesi, Sami’de, Gülensoy’da ve TS’de ot ve ekin yığımlı şeklinde kullanılmıştır. Bu sözlüklerden hareketle tokurcun kelimesinin Türkçede ve ağızlarda yoğun bir kullanım alanına sahip olduğunu görebilmekteyiz. Kelimenin aslı dokurcundur. Kelimede, kelime başı d > t değişimi vardır. Kelimenin kendisi ve anlamı arasında anlamsal ve çağrışımsal bir birliktelik vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Tomurma

Ağacı tomruk biçiminde parçalama. (Yenikarye -İstanbul) 3960/5

Tomur-[‘1. Ağacı dibinden kesmek; 2. Asma ve ağaçlarda filiz vermek üzere gözler kabartmak’ = OT. tomur- (DLT: tomrum yığaç ‘ağaç kütük’: tomruş- ‘tomruk yapmakta yardım etmek’) <*to-m+(u)r- (Gülensoy, 2007:909).

Gülensoy’a göre; ağacı dibinden kesmek, asma ve ağaçlarda filiz vermek üzere gözler kabartmak anlamına gelen tomur- fiiline, fiilden isim yapma eki olan -ma/-me getirilerek yapılan işin adı anlamında tomurma olmuştur. Tomur- fiili ve tomurma kelimesi arasında anlamsal ve çağrışımsal bir birliktelik vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Tonge

Biçilen ekinlerden yapılan tutam. (Bahçeli *Bor-Niğde) 3961/5

Gülensoy’a göre, ipe dizilen tütün demetleri (Gülensoy, 2007:910) anlamına gelen tonga kelimesi, TTA, Niğde yöresinde kelime sonu a > e değişimi şeklinde karşımıza çıkar. Kelime kökü kelimenin anlamı arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Torga

İpe dizilmiş tütün demetleri. (*Çarşamba-Samsun) 3170/5

< * tong ‘içi boş olmayan’, som’ (DLT) + a. 2. İpe dizilen tütün demetleri (Gülensoy, 2007:910).

Sadece Samsun ili Çarşamba yöresinde kullanılan Torga kelimesinin TTA'da yaygın bir kullanım alanı olmadığı için Gülensoy'da geçen "Tonga" (İpe dizilmiş tütün demetleri) kelimesinin bozulmuş hali olarak düşünülmektedir. Kelimenin kökü ve kelimenin anlamı arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

• Ütmelik

Biçilme zamanı yaklaşmış buğday, mısır. (Oğuz *Acıpayam-Denizli) 4082/6

(hfk.) 'Biçilme zamanı yaklaşmış buğday, mısır' < üt-me+lik (Gülensoy, 2007:1001).

Ütme: 1. Ütmek işi. 2. Ateşte kızartılmış taze buğday veya mısır (TS, 2011:2456).

Ütmek: 1. Bir şeyi, tüylerini yakmak için alevden geçirmek. 2. Taze buğday veya mısırı ateşe tutup pişirmek (TS, 2011:2456).

-mA eki, aslında bir ad-fiil ekidir. Yapısı bakımından -mAk kılış adındaki son ses -k'nin ünlüler arasında yumuşayıp kaybolmasından oluşmuştur. -mA eki, fiildeki oluş ve kılışı bir iş adına dönüştürme özelliği taşıdığından her türlü olumsuz fiil kök ve gövdeleriyle çatı ekleri almış fiillere de gelir: *açma, bunalma, koşma* vb. (Korkmaz, 2007:91).

+lIk / +lUk eki, adlardan "tahsis" işlevli ve "bir şey için" anlamlı adlar türetir: *akşamlık, başlık, dolmalık* vb. (Korkmaz, 2007:55).

Biçilme zamanı yaklaşmış buğday veya mısır anlamındaki ütmelik kelimesinin kökü Gülensoy'a göre, üt- fiilidir. Fiilden isim yapma eki olan -ma/-me ekine, adlardan "tahsis" işlevli ve "bir şey için" anlamı türeten isimden isim yapma eki olan -lık/-lik eki gelmiştir. Kelime kökü ve kelimenin anlamı arasında işlevsel ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

• Yassu (I) 1. [yassı (I)]

2. Yığılıp dövenle sürülmeye hazırlanmış ekin. (-Çankırı) 4197/6

1. ‘yayvan ve düz’ = ET. yaskağ (*EUTS*, 289) ~ yası, yasul ‘yassı, enli’ (DLT: yasıç, ‘yaası ve uzun temren’; yasık ‘gedeleç’; yasıla- ‘yaymak, yassılamak’; yasıl- ‘dağılmak’; yası yığaç ‘yastığaç, hamur tahtası’) AH.: yassı < yās- [krş. Yaz-] ‘yaymak’ +[S]ı TT.: YASSI+(CA/L-/LA-MA/LAN-/LANMA/LAŞ-/LAŞMA/LIK) An.ağl.: yassı, yassu ‘1. Yassı; 2. Yığılıp dövenle sürülmeye hazır ekin’ (*DS.XI*, 4195) yastım ‘yassı, yaygın, basık’ (s.4196) (Gülensoy, 2007:1080-1081).

Yassı: Açık ve basık, müstevi, basılıp ezilmiş gibi irtifasız (Sami, 2010:1314).

Yassı: Yayvan ve düz (TS, 2011:2544).

Gülensoy’a göre, yas > yassı yaymak anlamına gelen kelime, ünsüz ikizleşmesi neticesinde yassı haline dönüşmüştür. Sami, Gülensoy ve TS’de aynı anlamlarda kullanılan kelimenin, DS’de geçen yığılıp dövenle sürülmeye hazırlanmış anlamına gelen yassı kelimesi arasında şekilsel ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

• Yeyin (III)

Orakla biçilmiş ekinden yapılan bağlamlardan oluşan yığın. (Ömerhacılı *Kaman-Kırşehir) 4263/6

Yığın: ‘1. Bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, tepe; 2. Birçok kimsenin veya nesnenin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık, küme, kitle, kütle, (Gülensoy, 2007:1134).

Yığın: 1. Bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, tepe. 2. Birçok kimsenin veya nesnenin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık, küme, kitle, kütle. (TS, 2011:2588).

Gülensoy ve TS’de bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, tepe anlamındaki sözcük olan yığın kelimesi, DS’de, sadece Kırşehir Kaman bölgesinde yeyin şeklinde kullanılmıştır. Kişisel bir kullanımın sonucunda ortaya çıkmış olduğunu düşündüğümüz yeyin kelimesi, yığın kelimesinin fonetik değişiklikler ortaya çıkmış halidir. Kelime kökü ve kelimenin anlamı ile anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

e. Yiyecek-içecek, yeme-içme ile ilgili kelimeler

• Camhar

Kaynamış, pekmez olmaya hazır üzüm suyu. (*Antakya-Hatay) 854/2

Hatay ve yöresinde, kaynamış, pekmez olmaya hazır üzüm suyu anlamına gelen camhar kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

• Cibcik (II)

Karakavruk otunun sütünden yapılan sakız. (Akçalar *Seydişehir-Konya) 953/2

Konya ve yöresinde, Karakavruk otunun sütünden yapılan sakız anlamına gelen cibcik kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

• Çiçük [çičuk]

Asıl peynir alındıktan sonra kalan süttten, başka bir peynir yapmak için karıştırılan maya. (*Maçka-Trabzon) 1152/2

Trabzon ve yöresinde, asıl peynir alındıktan sonra kalan süttten, başka bir peynir yapmak için karıştırılan maya anlamına gelen çiçük kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

• Deleme (II)

4. Yeni yavrulmuş inek, koyun vb. hayvanların ilk sütlerinin pişirilip peltelenmiş. (İrişli, Bayburt *Sarıkamış -Kars Kerkük) 1409/2

Maya ile kestirilmiş süt (TTS, 2009:1066).

Pelte: 1. Nişasta, şeker ve su karışımının pişirilerek soğutulmasıyla yapılan bir tatlı türü 2. Bu kıvamda olan madde (TS, 2011:1908).

Hayvanların ilk sütlerinin pişirilip belirli bir kıvamda anlamında kullanılan deleme kelimesinin kelime anlamı ve kelimenin kendisi ile çağrışımsal bir ilişkisi yoktur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- İlingir

1. Ezilip torbaya konularak süzdürülen üzüm suyu. (Kargı *Tosya-Kastamonu)
2. Pekmez çamurundan yapılan üzüm sirkesi. (Güdül *Ayaş -Ankara) Pekmez toprağından yapılmış üzüm sirkesi. (*Güdül Ankara) 2527/4

Kastamonu ve yöresinde, ezilip torbaya konularak süzdürülen üzüm suyu; Ankara ve yöresinde, pekmez çamurundan yapılan üzüm sirkesi; Ankara ve yöresinde, pekmez toprağından yapılmış üzüm sirkesi anlamlarına gelen ilingir kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Karım (III)

Altı ay yetecek ölçüde yapılan yufka ekmek. (-Niğde) 2663/4

Niğde'de, altı ay yetecek ölçüde yapılan yufka ekmek anlamına gelen karım kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

B. Üretici ile İlgili Maddeler

1. Üretici ile İlgili Maddelerin Tasnifi

Açgıcı (açkıcı): Yufka açan, yufkacı. (usta)

Alacacı: El tezgâhında, alaca denilen bir çeşit pamuklu dokuyan usta. (usta)

Allef: 2. Hububatı kalburla taşından, toprağından temizleyen adam. (işçi)

Amarak: Dülger, marangoz. (usta)

Bazlamacı: Bazlama yapıp satan (kimse). (meslek)

Çakmakçı (II): Makina onarımı yapan adam, tüfekçi, çilingir. (usta)

Derici: Kestane toplayan işçi. (işçi)

Edikçi: Kunduracı. (meslek)

Ellefcı: Buğday, arpa gibi tahılı kalburla temizleyen. (işçi)

Gonduracı: Kunduracı, ayakkabıcı. (meslek)

Kezzez: İpek işi yapan. (meslek)

Kürtüncü: Semerci. (meslek)

Purutcu: Güveç ve tandır yapan usta. (usta)

Sapıcı: Harman zamanı çalıştırılan işçi. (işçi)

Taslakçı: 1.Model yapan kimse. (usta) 2.Taş ocağında taşları kıran kimse. (-işçi)

Tefeci: Dokuma tezgâhını kullanan işçi. (işçi)

Tozcu: Değirmenlerde unu çıkaran işçi. (işçi)

Yabacılık: İrgatlık, rençperlik. (meslek)

Yamah, yamak (I): Bağ, bahçe, tarlaların sulama işlerine bakan. (meslek)

Yarıyacı: Ortakçı, tarlayı ekip, ürünün yarısını alacak olan ortak. (meslek)

2. Maddelerin Morfolojik Ve Semantik İncelemesi

• Açgıcı (açkıcı)

Yufka açan, yufkacı. (*Alaşehir-Manisa) 58/1

Açkıcı 2. (hlk.) ‘Yufka’ <aç-kı An.ağl.: açgı, açım, açkıcı, açku, açma (DS.I, 58)

AÇ-GI/IK/KI/KU/MA (Gülensoy, 2007:48).

Cila ve perdah veren sanatkâr (Sami, 2010:26).

1. Açkıcı yapan kimse, perdahçı (TS, 2011:21).

Açkıcı: 4. Her türlü açma aracı (TS, 2011:21).

Aç-: 6. Alanını genişletmek (TS, 2011:21).

-GI/ -GU eki, eklendiği fiilin son ses durumuna göre, ön sesi tonlu ve tonsuz biçimler alabilen ek, genellikle tek heceli fiil kökleriyle çeşitli çatı ekleri almış fiil gövdelerinden adlar türeten çok işlek bir ektir. Çeşitli araç-gereç adları türetir: *askı*, *atki*, *sargı*, *silgi* vb. (Korkmaz, 2007:80-81).

+CI/+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41).

Aç- kelime köküne fiilden isim yapım eki olan -gı/-gi-gu/-gü eklenip “açgı” olan kelimeye, -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan “açgıcı” kelimesi meslek adı olmuştur. Açgıcı kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Alacacı

El tezgâhında, alaca denilen bir çeşit pamuklu dokuyan usta. (-Gaziantep)
176/1

Alaca ‘Çok renkli, karışık renkli’ < āla+ca TT.: ALACA (+LA-/LAN-/LI)
An.ağl.: alaca (bakla, karga, fasulye) vb. (Gülensoy, 2007: 62).

Alaca: Karışık renkli, rengârenk (Sami, 2010:44).

Alaca: 1. Birkaç rengin karışımından oluşan renk, ala. 2. İki veya daha çok renkli. 3. Birkaç renkli iplikten yapılmış dokuma. 4. Keklik, bildircin vb. kuşları avlamak için kullanılan iki renkli bez (TS, 2011:80).

Ala: 1. Karışık renkli, çok renkli, alaca (TS,2011:80).

+CI/+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41).

Gülensoy’da, Sami’de ve TS’de karışık renkli anlamına gelen Alaca kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan

Alacacı kelimesi meslek adı olmuştur. Alacacı kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Allef

2. Hububatı kalburla taşından, toprağından temizleyen adam. (*Kilis-Gaziantep) 224/1

Gaziantep ve yöresinde, Hububatı kalburla taşından, toprağından temizleyen adam anlamına gelen allef kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Amarak

Dülger, marangoz. (Kızılca Tavas-Denizli) 237/1

Denizli ve yöresinde, dülger, marangoz anlamına gelen amarak kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Bazlamacı

Bazlama yapıp satan (kimse). (-Tokat) 589/1

Bazlama = bazlamaç, bazlambaç ‘Kalın açılmış yufka ekmeği’ <baz ‘yansıma’+la(m)- ba(ç) EAT: bazlambaç (DKK.II,41) TT.: BAZLAMA(Ç) An.ağl.: bazlama, bāzama, bazdamaç, bazdırma, bazı, bazıma, bazımba, bazıırma, bazlamaç, bazlamba, bazlambaç, bazlambo, bazlanbaç, bazlıma, bazlımaç, bazlımba, bazma, bejdirme, berzime, besmeç, bezdirme, bezdirmeç, bezetleme, bezime, bezirme, bezlemeç, bezleme, bezlıme, bezme (DS.II, 586) (Gülensoy, 2007: 125).

Bazlamaç yahut bazlambaç s. Tatlısı bol kalın sac gözlemesi (Sami, 2010:112).

Bazlama: 1. Sacda pişirilmiş yuvarlak ekmek, bazlamaç. 2. Tatlısı bol, kalın gözleme, bazlamaç (TS, 2011:290).

TS’de, sacda pişirilmiş yuvarlak ekmek, bazlamaç anlamına gelen bazlama kelimesine isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan bazlamacı kelimesi meslek adı olmuştur. Bazlamacı kelimesi ile sacda pişirilmiş bazlama anlamına gelen bazlama kelimesi arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Çakmakçı (II)

Makina onarımı yapan adam, tüfekçi, çilingir. (-Burdur *Merzifon-Amasya)1046/2

Çakmak ‘Ateş yakma aracı’=OT. çakmak (DLT) <*çak-mak TT.: ÇAKMAK+ÇI/ ÇILIK/ LI/ LIK/ SIZ) Tü. > Ar. (Cez.) çāḳmakci: ; (Ir.) çakmakçı (ALTK, 50); Zaza. çeqmaq; çeqmaqli ‘eski bir tüfek türü’ (ZTS; 66); çexmax (s.67); Kürt. Çakmak ‘tüfek horozu’ (KTS,49); Fars. çexmaq (Redh. 237; Gülensoy: FATK, 146) (Gülensoy, 2007:213).

Çakmak yapan sanatçı (Sami, 2010:190).

1. Çakmak yapan veya satan kimse. 2. Tüfek ve tabanca çakmaklarını yapan ve onaran kimse (TS, 2011:484).

Çakmak: 3. Tabanca veya tüfeklerde bulunan tetik düzeni (TS, 2011:484).

Çak- yansımali kelime fiilden isim yapma eki -mak/-mek gelerek ateş yakma aracının ismi olmuştur. TS’de, tabanca veya tüfeklerde bulunan tetik düzeni anlamına gelen Çakmak kelimesine isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan çakmakçı kelimesi meslek adı olmuştur. Çakmakçı kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Derici

Kestane toplayan işçi. (Cumalıkızık-Bursa) 1434/2

1. ‘Toplayan’ < der-[< ET. ter-] + -ici < ET. té:r-gü+çi 2. ‘Deri işi yapan’ < ET. teri+çi (Gülensoy, 2007:278).

Dermek (Dirmek): Toplamak, biriktirmek (TTS, 2009:1111).

Dermek: Bir araya getirmek, derlemek, toplamak, devşirmek (TS, 2011:635).

Gülensoy'da, Tarama Sözlüğünde ve TS'de Bir araya getirmek, derlemek, toplamak anlamına gelen Der- kelime köküne fiilden isim yapım eki olan -ıcı/-ici/-ucu/-ücü ekinin getirilmesiyle oluşan derici kelimesi meslek adı olmuştur. Derici kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Edikçi

Kunduracı. (*Ödemiş-İzmir) 1665/3

Edik (~ hedik) 'Pabuç' = ET. etük, edük ~ OT. etik, etük (DLT) [h+ türemiş ikincil bir sestir] < *ötlüg 'delikli delinmiş' (DLT) < öt ' delik, çukur'+lüg [> -l- düşmesi ile: ötlüg] An.ağl.: edik, edik pabuç, edük, etik 'köylü çizmesi; patik, mest; yünden örülen kısa konçlu çorap; terlik' (DS.V,1664); edik (DAO,156) (Gülensoy, 2007:318).

Edik: 1. Yumuşak ve renkli sahtiyandan yapılmış yarım konçlu lapçın. 2. Kısa çizme (TS, 2011:755).

+CI/+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* "aşçı", *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Edik kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan edikçi kelimesi meslek adı olmuştur. Edikçi kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Ellefci

Buğday, arpa gibi tahılı kalburla temizleyen. (*Antakya ve köyleri -Hatay) 1720/3

Hatay ve yöresinde, Buğday, arpa gibi tahılı kalburla temizleyen anlamına gelen ellefci kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Gonduracı

Kunduracı, ayakkabıcı. (*Gazipaşa -Antalya) 2101/3

Kundura yapan veya satan kimse (TS, 2011:1526).

Kundura: Kaba işlenmiş, bağırsız, konçsuz ayakkabı (TS, 2011:1526).

+CI+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41).

Kelime başında k > g değişimine uğramış; kaba işlenmiş, bağırsız, konçsuz ayakkabı anlamına gelen kundura kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan kunduracı kelimesi meslek adı olmuştur. Kunduracı kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Kezzez

İpek işi yapan. (*Antakya-Hatay) 2781/4

Hatay ve yöresinde, İpek işi yapan anlamına gelen kezzez kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

- Kürtüncü

Semerci. (*Gemerek-Sivas *Develi-Kayseri) 3048/4

1. 'Eşek, katır gibi hayvanlara vurulan semer; eğer keçesi, teldi; âdi palan' = eski Kıpçak: kürtün An. Ağl.: kürtün, kürdün, kürtül 'palan, semer' (DS. VIII,3047) (Gülensoy, 2007:593).

İçi otla doldurulmuş palan (TTS, 2009:2277).

Kürtün (Körtün), bir nevi büyük semer (Samî, 2010:701).

Kürtün: 1. Yük hayvanlarına vurulan semer, palan (TS, 2011:1563).

Gülensoy'da, Sami'de ve TS'de ortak bir şekilde kürtün kelimesinin anlamı “semer”dir. +CI/+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Kürtün kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan kürtüncü kelimesi kelimenin kökü ile anlamsal bir yakınlık, çağrışımsal bir ilişki kurmaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Purutcu

Güveç ve tandır yapan usta. (-Erzurum) 3490/5

Saksı, çanak, çömlek cinsinden araçlara purut denir. +CI/+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Purut kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan purutçu kelimesi meslek adı olmuştur. Purutçu kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Sapcı

Harman zamanı çalıştırılan işçi. (Yenimüslüman *Zile-Tokat) 3542/5

2. Hububat ve çiçek vesair nebatatın yerden başak veya çiçeğin başladığı yere kadar olan düz ve dik yeri, sak: *Buğday*, *karanfil*, *ot sapı* (Gülensoy, 2007:1032).

Sap: 1. Bitkinin dal, yaprak, çiçek vb. bölümlerini taşıyan, ağaçlarda odunlaşarak gövde durumunu alan bölüm (TS, 2011:2030).

+CI/+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Sap kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan Sapcı kelimesi meslek adı olmuştur. Sapcı kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Taslakçı

1. Model yapan kimse. (Söğüt -Denizli -Bursa Sarıca *Gölköy-Ordu)

2. Taş ocağında taşları kıran kimse. (-Rize ve köyleri) 3839/5

(hlk.) ‘1. Model yapan kimse; 2. Taş ocağında taşları kıran kimse’ < tas+la-k+ççı (Gülensoy, 2007:864).

Bazı esnafın yapacakları şeylerin taslağını ve kalıbını hazırlayan sanatkâr (Sami, 2010:1171).

Taslak: 1. Bir şeyi, bir sanat veya edebiyat eserini ana çizgileriyle, türlü bölümleriyle belirten ön çalışma. 2. Eskiz (TS, 2011:2276).

+CI+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Taslak kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan taslakçı kelimesi meslek adı olmuştur. Taslakçı kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Tefeci

Dokuma tezgâhını kullanan işçi. (*Mudanya-Bursa) 3860/5

Tefe: Dokuma tezgâhında tarağı tutan ağaç veya metal parça (TS, 2011:2298)

+CI+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Tefe kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan Tefeci kelimesi meslek adı olmuştur. Tefeci kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Tozcu

Değirmenlerde unu çıkaran işçi. (*Bor-Niğde) 4773/6

(hlk.) ‘Değirmen işçisi, bekçisi’ < toz+cu (Gülensoy, 2007:925).

Toz: 2. Çok küçük parçacıklara bölünmüş olan herhangi bir madde. 3. Bu durumda olan (TS, 2011:2376).

+CI+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Toz kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan tozcu kelimesi meslek adı olmuştur. Un maddesinin çok küçük parçacıklara bölünmüş özelliğinden ötürü maddeyi un haline dönüştüren veya hammaddesinden unu çıkaran kişi, meslek bilgisidir. Kelinin kökü ile kendisi arasında çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Yabacılık

İrgatlık, rençberlik. (Hurma *Silifke-İçel) 4112/6

(hlk.) ‘İrgatlık, rençberlik’ → yaba[+cı+lık] (Gülensoy, 2007:1021).

Yaba: ‘Harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde, tahtadan tarım aracı, atkı’ (Gülensoy, 2007:1021).

Yaba: Kuru ot ve samanı toplayıp atmaya ve harman savurmaya mahsus üç parmaklı çatal şeklinde tahtadan kürek (Sami, 2010:1299).

Yaba: Harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde, tahtadan tarım aracı (TS, 2011:2495).

+CI+CU eki, adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: *ahçı* “aşçı”, *arabacı*, *badanacı*, *sütçü* (Korkmaz, 2007:41). Yaba kelime köküne isimden isim yapım eki olan -cı/-ci/-cu/-cü ekinin getirilmesiyle oluşan Yabacı kelimesi meslek adı olmuştur. +IIk/ +IUK eki, bir meslekle uğraşan kimseyi gösteren adlardan meslek adı ve uğraşı alanı gösteren adlar türetir: *aşçılık*, *balıkçılık*, *işçilik*, *kitapçılık* (Korkmaz, 2007:56). Yabacılık kelimesi ile kök arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Yamah, yamak (I)

Bağ, bahçe, tarlaların sulama işlerine bakan. (*Alaşehir-Manisa) 4154/6

‘1. Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek; 2. (mec.) birinin etkisinde kalarak onun sözünden hiç çıkmayan kimse’ = OT. yamağ ‘yama’ (DLT) Çağ.: yamağ < *yamağ An.ağl.: yamak ‘1. Bağ, bahçe, tarla sulama işlerine bakan; 2. Kalaycı çırağı; 3. Ortak; 4.başkasının sırtından geçinen’ (DS:XI, 4152) (Gülensoy, 2007:1050).

Yamak: Muavin, yardımcı, ikinci refik, kalfa, yardak (Sami, 2010:1306).

Yamak: 1. Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek (TS, 2011:2516).

TS’de ve Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğünde anlamlar birbirine yakın şekildedir. Yamak kelimesi Divanu Lügati’t-Türk’te de yamağ şeklinde geçmektedir. Kelime sonundaki -ğ sesi Türkçenin karakteristik bir özelliği olup değişim (ğ >k >h) eğilimindedir. Günümüzde bu kelime “yamak” şeklinde kullanılmaktadır. Kelimenin anlamı ile yapılan iş arasında çağrışımsal benzerlik bulunmaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Yarıyacı

Ortakçı, tarlayı ekip, ürünün yarısını alacak olan ortak. (Çayağzı *Şavşat-Artvin *Antakya köyleri-Hatay) 4188/6

Yarıcı: 2. Ürünü mal sahibi ile yarı yarıya bölüşerek çalışan işçi’ = OT. yarşı ‘bir şeyi yarıya bölen kimse; bir şeyin yarısı, yarı yarıya ortak’ (DLT) < yār-ı+cı TT.: YARICI+(LIK) An.ağl.: yarıcı, yarucu (DS.XI,4183) (Gülensoy, 2007:1074).

Yarıcı (Yarıcu): Yardımcı, muin, şefaathçi (TTS, 2009:4345).

Yarıcı: Ortakçı (TS, 2011:2538).

Gülensoy ve TS’de yarı yarıya bölüşerek çalışan işçi, ortakçı anlamlarına gelen yarıyacı kelimesinin kökü yar- fiildir. Gülensoy’a göre fiilden isim yapım eki -ı’yı alıp daha sonra meslek anlamında işi yapan görevi veren -cı ekiyle kelime yeni bir ad

haline dönüşür. Yarıcı kelimesi ile yarıyacı kelimesi arasında anlam ve görev bakımından çağrışımsal bir ilişki söz konusudur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

C. Tüketim ile İlgili Maddeler

1. Tüketim ile İlgili Maddelerin Tasnifi

Ardca: Düğünden sonra gelin ve güveyin ana babalarının birbirlerine verdikleri ziyafet. (ziyafet)

Artça: Düğünden sonra iki tarafın birbirine verdiği ziyafet. (ziyafet)

Gezek (I) [gezi (II), gezik]: 1. Köy halkının, köy odasına gelen misafire, çobana, imama sıra ile yemek göndermesi. (yöntem) 2. Ailelerin aralarında sıra ile birbirlerine verdikleri ziyafet, toplantı. (ziyafet)

Gezgiç 1 [gezeğen (I)]: 2. Düğünden sonra her iki tarafın birbirlerine yaptıkları ziyaret. (sonuç)

Hadıze: Nişasta ile üzüm suyunun kaynatılıp bezlere serilmesi ile yapılan pestil. (ürünün adı)

2. Maddelerin Morfolojik Ve Semantik İncelemesi

• Ardca

Düğünden sonra gelin ve güveyin ana babalarının birbirlerine verdikleri ziyafet. (Yerkesik-Muğla) 304/1

‘Ard, sırt, arka, dağ sırtı’ [<*ārt<hart (Tekin)] (Sondaki /t/ fonemi ötümlüleşerek /d/ olmuştur (Gülensoy, 2007:75).

Art: 1. Önün zıddı, arka, geri, akab, half, pes. 2. Arka, sırt, zahr, püşt, verâ (Sami, 2010:67).

Art: 1. Arka, geri. 2. Bir şeyin öbür yüzü. 3. Arkada bulunan (TS, 2011:158).

+CA ekinin “görecelik, eşitlik” işlevinden kalıplaşma yoluyla “göre = bir şey için, bir şeye mahsus” işlevinde +IIk / +IUk ekine koşut bir yapım eki özelliği kazanmasıyla türettiği bazı adlar vardır (Korkmaz, 2007:39).

Ard, arka, geri, sonra anlamlarında kullanılan ard kelimesi -ca ekini alarak gelin ve güveyin birbirlerine mahsus olarak verdikleri ziyafet anlamında kullanılmıştır. Kelimenin kendisi ile işlevi ve anlamı arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Artça

Düğünden sonra iki tarafın birbirine verdiği ziyafet. (Seki Yaylası-Isparta - Niğde) 324/1

Ardca: Düğünden sonra gelin ve güveyin ana babalarının birbirlerine verdikleri ziyafet. (Yerkesik-Muğla) 304/1

‘Ard, sırt, arka, dağ sırtı’ [<*ārt<hart (Tekin)] (Sondaki /t/ fonemi ötümlüleşerek /d/ olmuştur (Gülensoy, 2007:75).

Art: 1. Önün zıddı, arka, geri, akab, half, pesç 2. Arka, sırt, zahr, püşt, verâ (Sami, 2010:67).

Art: 1. Arka, geri. 2. Bir şeyin öbür yüzü. 3. Arkada bulunan (TS, 2011:158).

+CA ekinin “görecelik, eşitlik” işlevinden kalıplaşma yoluyla “göre = bir şey için, bir şeye mahsus” işlevinde +Ikk / +Iuk ekine koşut bir yapım eki özelliği kazanmasıyla türettiği bazı adlar vardır (Korkmaz, 2007:39).

Ard, arka, geri, sonra anlamlarında kullanılan art kelimesi -ca ekini alarak gelin ve güveyin birbirlerine mahsus olarak verdikleri ziyafet anlamında kullanılmıştır. Kelimenin kendisi ile işlevi ve anlamı arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki vardır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Gezek (I) [gezi (II), gezik]

1. Köy halkının, köy odasına gelen misafire, çobana, imama sıra ile yemek göndermesi. (Dallica *Nazilli-Aydın *Torbalı, Çamaltı *Menemen-İzmir -Manisa ve çevresi *Bandırma, Söğütçayır *Susurluk, Pelitköy *Burhaniye, Zeytinli *Edremit, Yeniköy-Balıkesir *Bıga-Çanakkale Tokat -Eskişehir *Gebze -Kocaeli Burunkaya-

Zonguldak Papasköy-Samsun Muratçalı-Edirne -Lüleburgaz, Çavuşköy *Babaeski-Kırklareli) 2020/3

2. Ailelerin aralarında sıra ile birbirlerine verdikleri ziyafet, toplantı. (Gebeceler-Afyon Havutlu *Eğridir, *Keçiborlu, Yassıören *Senirkent-Isparta Yengüme-Burdur -Bursa -Kütahya *Taşköprü-Kastamonu) 2020/3

1. 'Sıra, nöbet; sıra ile yapılan yemekli toplantı' = ET. kâzig 'tertipli, düzenli, sıra, dizi, muntazam sıralı, düzgün' (*EUTS*, 108: kâzikâ 'düzenlice': kâzıklig 'sırası gelmiş olan' ~ OT. kezik (DLT) <kez-ik An.ağl.: gezek, gezi, gezik 'köy halkının, köy odasına gelen misafire, çobana, imama, sıra ile yemek göndermesi' (*DS.VI*, 2020); gezekçi 'sığır çobanı, seyyar satıcı' (s.2021) GEZ-EK/-İK/-İ 2. (hlk.) 'Otlak' <gez-(e)k < kez-ik An.ağl.: geze, gezek, gezelek, gezelge, gezenek, gezim (*DS.VI*,2020) GEZ-E/-EK/-ELEK/-ELGE/-ENEK/-İM (Gülensoy, 2007:369).

Gezek kelimesi; gezi, toplantı, işlerinin neticesinde verilen sırayla yapılan yemeğin karşılığıdır. Burada yapılan iş ile adlandırma arasında anlamsal ve çağrışımsal bir ilişki kurulmuştur.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk vardır.

- Hadıze

Nişasta ile üzüm suyunun kaynatılıp bezlere serilmesi ile yapılan pestil. (*Afşin-Maraş) 2250/3

Maraş ve yöresinde, nişasta ile üzüm suyunun kaynatılıp bezlere serilmesi ile yapılan pestil anlamına gelen hadıze kelimesi ile yapılan iş arasında anlamsal ve benzerlik açısından çağrışımsal bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç: Sözcük kökü ile incelediğimiz kavram arasında çağrışım alanı açısından uygunluk yoktur.

D. Tüketici ile İlgili Maddeler

1. Tüketici ile İlgili Maddelerin Tasnifi

Derleme Sözlüğünde tüketici başlığıyla ilgili Türkçe herhangi bir kelime tespit edilememiştir.

2. Maddelerin Morfolojik ve Semantik İncelemesi

Derleme Sözlüğünde tüketici başlığıyla ilgili Türkçe herhangi bir kelime tespit edilemediği için inceleme yapılamıştır.

IV. SONUÇ

“Derleme Sözlüğünde Üretim/Tüketim ve Üretici/Tüketici ile İlgili Kavramların Morfolojik Yapısı ve Çağrışım Alanını Karşılaştırma” adlı çalışmamız Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü taranarak hazırlanmış bir çalışmadır. Çalışma sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1) Çalışmamızın başlığı olan üretim, üretici, tüketim, tüketici kelimeleri Derleme Sözlüğünde taranmıştır. Taramalarımız sonucunda üretim anlamlı 116, üretici anlamlı 19, tüketim anlamlı 5 kelime tespit edilmiştir. Tüketici anlamlı kelime tespit edilememiştir. Tespit edilen sayılar dikkate alındığında Derleme sözlüğünde Anadolu topraklarında üretim anlamlı kelimelerin fazlalığı dikkat çekmektedir.

2) Çalışmamızda tespit ettiğimiz toplam 136 kelime aşağıdaki alt başlıklarda incelenmiştir. Alet-araç-mekân, ilaç, işçilik, usta-işçi, ürün, yiyecek-içecek-yeme-içme.

3) Çalışmamızda, tespit edilen tüm kelimeler anlamına ve işlevine göre mekân 18, alet 3, araç 7, ürünün adı 16, eşya 6, bölüm 6, takı 1, yöntem 23, giysi 2, işçilik 19, sonuç 12, detay 6, tanımlama 2, usta 6, işçi 6, meslek 8, ziyafet 3 adet kelimedir. [Firez (ürünün adı, sonuç), taslakçı (usta, işçi), gezek (yöntem, ziyafet), enel (yöntem, bölüm), ıyım (yöntem, işçilik), oltan (ürünün adı, işçilik), şarakmana (işçilik, detay) kelimeleri birden fazla anlam taşıdığından anlam ve işlevine göre iki sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.]

4) Çalışmamızda birleşik kelimelere, ödünç kelimelere ve fiillere yer verilmemiştir. Üretim-üretici, tüketim-tüketici kelimeleri ile alakalı DS’de tespit ettiğimiz ancak birleşik kelime ve yabancı kelime olduğu için incelemediğimiz bazı kelimeler de vardır. *Ardön, Babbacı, keyveni, köşker* vb.

5) Dilimizin tasvir konusunda oldukça zengin olması detaylı bir adlandırma yolunun varlığı Derleme Sözlüğünde de karşımıza çıkmaktadır. *Yolma, yamah* vb.

6) Derleme Sözlüğünde üretim, üretici, tüketim, tüketici adları verilirken eşyalar, meslekler, detaylandırma, tanımlama gibi unsurlarda adlandırma yapılmıştır.

Bunların morfolojisi ile çağrışım alanı arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişkinin varlığını incelemeleri yapıldığında kelimenin kendisi ile anlamı arasında çağrışimsal bir bağ kurulabilmiştir. Ancak bazı kelimelerde, kelimenin kendisi ile anlamı arasında çağrışimsal ilişki kuralamadığını tespit ettik. *Tıbık, gırgıl, iravık, kaşan, Çekme, espenar, dambılca* vb.

7) Tespit edilen kelimelerin büyük bir bölümü basit ve türemiş haldedir. Birleşik kelimeler incelemeye tabi olmadığından bazı kelimelerin morfolojisi ile çağrışım alanı arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişkinin varlığı, birleşik kelimelerin anlamından yola çıkılarak yapılmıştır.

8) Derleme Sözlüğü ile alakalı yaptığımız taramalar sonucunda “üretim-üretici, tüketim-tüketici” kelimeleriyle alakalı bazı kullanımlar tespit ettik. Bu kullanımlara etimoloji sözlüğünde ve diğer taradığımız sözlüklerde rastlayamadık. Eren’e göre; DD ve DS’de birtakım sorunlarla karşılaştığımızı saklamayalım. Bu sorunların büyük bir bölümünün derleyicilerden kaynaklandığını dile getirebiliriz. Türk Dil Kurumunun DD ve DS gibi sözlüklerinde geçen bütün verilerin sağlam olduğu düşünülemez, sanırım. (Eren, 2003b:171-172). Sınırlı bir alanda kullanıma sahip olan bu kelimeler kaynak kişinin şahsi kullanımdan oluştuğunu düşünüyoruz. *Gayar, gaydırma, gobiüt, godah, hanta, yürüdüm* vb.

9) Taramalarımız sonucunda elde ettiğimiz bazı kelimelerin kökenlerini ve anlamsal karşılıklarını incelediğimiz sözlüklerde bulamadık. Bunlardan hareketle bu kelimelerin kişisel kullanımlardan hareketle oluşturulduğunu veya derleme ve deşifre esnasında yanlış aktarıldığını düşünüyoruz. *Geben, gırgıl* vb.

10) Altı ciltten oluşan Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü ele alınarak yaptığımız üretim, üretici, tüketim, tüketici adlarının incelendiği çalışmada bu adların nasıl adlandırıldığı, nasıl sınıflandırıldığı ve bu unsurlara ad verilirken hangi durumların ön plana çıktığını tespit ettik. Yaptığımız fişleme ile Anadolu ağızlarının söz varlığı açısından ne kadar zengin olduğu ortaya konulmuştur.

11) Derleme Sözlüğünde tüketici başlığıyla ilgili herhangi bir Türkçe kelime tespit edilemediği için inceleme yapılamamıştır.

12) Eldeki çalışmanın Derleme Sözlüğünün üretim, üretici, tüketim, tüketici kavramları açısından detaylı bir inceleme olduğunu düşünüyoruz. Ancak derlemesi yapılmamış il sayısının varlığı ulaşılamamış köy, belde, ilçe sayısının çokluğu

Çalışmamızın bir yönüyle eksik kalacağını göstermektedir. Eksik kalan çalışmaların tamamlanmasıyla taramalar sonucunda elde edilecek kelime sayısının daha fazla olabileceği ihtimali unutulmamalıdır.

V. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKSAN, D. (2009). **Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**, Ankara: Engin Yayınevi.
- AKSAN, D. (2020). **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BANGUOĞLU, T. (2011). **Türkçenin Grameri**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DEMİR, N., E. Y. (2009). **Türk Dili El Kitabı**, Ankara: Grafiker Yayınları.
- EKER, S. (2010). **Çağdaş Türk Dili**, Ankara: Grafiker Yayınları.
- EREN, H. (1999). **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı.
- ERDEM, M.D, M. K. (2015). **Yeni Türk Dili**, Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları.
- ERGİN, M. (2009). **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GÜLENSOY, T. (2007). **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (2007). **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SAMİ, Ş. (2010). **Kamus-ı Türkî**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2011). **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2009). **Tarama Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2019). **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- VURAL, H., T. B. (2012). **Ses ve Şekil Bilgisi**, İstanbul: Kesit Yayınları.

MAKALELER

- AKIRMAK, Ü., M. A. (2018). Türkçe Kelimelerin Serbest Çağrışım Normları Üzerine Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması, **Türk Psikoloji Dergisi**, 33(81), 62-78.

- BİLGİNER O., E. N. (2012). Türkçede Örtülü Anlam Oluşturan Unsurlar ve Ana Dili Öğretimdeki İşlevleri, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 223-240.
- ÇİFTPINAR, B. (2002). Çağrışımın Dil Öğrenimindeki Yeri, **Anadolu Üniversitesi Yayınları**, 74-78.
- ERDEN, N. B. (2011, Mayıs 5-7). Anlambilim Çerçevesinde Kelime ve Çağrışım İlişkisi, **1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics**, Sarajevo.
- EREN, H. (1960). Anadolu Ağızlarında Rumca, İslâvca ve Arapça Kelimeler, **Türk Dili Dergisi**, cilt 8, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EREN, H. (2003a). Anadolu Türkçesinde Yabancı Öğeler, **Türk Dili Dergisi**, cilt 51, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EREN, H. (2003b). Türkçede Moğolca Kalıntılar, **Türk Dili Dergisi**, cilt 51, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜMÜŞ, G. (2021). Sound Symbolism Associations Of Turkish Speakers, **Marmara Universty Social Sciences Institute Cultural Studies Department Master's Thesis**, İstanbul.
- SOMUNCU, M. (2020). Deyimlerde Yer Alan ‘Su’ Kavramının Çağrışım Yöntemi ile İncelenmesi, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 13(69).
- TABANOĞLU, H. (2013). Second Language Word Associations Of Turkish Adult Learners Of English, **Republic Of Turkey, Çağ University Institute, Of Social Sciences, Department Of English Language Teaching**, Mersin.
- UÇAR, İ. (2013). "Kavram-Çağrışım-Kelime" Bağlamında Bitki Adlarına Anlam Bilimsel Bir Yaklaşım, **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 2671-2683.
- USTA, H. İ. (2007). Türkçe Sözlük Hazırlamada Yöntem Sorunları, **DTCF Dergisi**, 46(1), 225-226.
- ZÜLFE, Ö. (2012). Şiir Dilinde Anlam Çağrışımları, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 151-166.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- BOSTANCI, G. Ç. (2009). *Türkçedeki Temel Kelimelerin Çağrışımlarında Altkültürün İzleri*. Milli Folklor: www.millifolklor.com adresinden alındı.

KUBBEALTI LÜGATİ, <http://lugatim.com/>, Çağrışım Maddesi, Erişim Tarihi:15.05.2022

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Çağrışım Maddesi, Erişim Tarihi: 15.07.2022

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Üretim Maddesi, Erişim Tarihi: 08/07/20200

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Üretici Maddesi, Erişim Tarihi: 08/07/20200

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Tüketim Maddesi, Erişim Tarihi: 08/07/20200

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Tüketici Maddesi, Erişim Tarihi: 08/07/20200

TEZLER

AKŞEHİRLİ, S. (2004). Temel Anlambilim (Semantik) Kavramları Üzerine Bir İnceleme. İzmir : Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

ALKAYA, Y. (2004). Derleme Sözlüğündeki Bitki Adları. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ASLAN, S. (2019). Derleme Sözlüğündeki Örtmece Kelimeler Üzerine Bir İnceleme. Elazığ : Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

ASLAN, T. (2010). Kültürel Yeniden-Üretim Süreçlerine Etkisinde Postmodern Tüketim Estetiği. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.

BATU, G. G. (2019). Tarama ve Derleme Sözlüğü'nden Hareketle Güzellik Kavram Alanı Üzerine Bir İnceleme. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

BOSTANCI, G. Ç. (2008). Türkçedeki Temel Kelimelerin Cinsiyetlere Göre Çağrışım Setleri (Cilt 1). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.

ÇAKMAK, H. (2022). Derleme Sözlüğü'ndeki Düğün Âdetleri, Gelenekleri ve Eğlenceleri İle İlgili Adlandırmalar . Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilimi Yüksek Lisans Tezi.
- ÇEÇEN, E. (2020). Derleme Sözlüğü'ndeki Mekân Adları. Elazığ : Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisan Tezi.
- GÖKTER, B. (2010). Sözlükbilim Temelinde Türkiye'de Ağız Sözlükçülüğü (İlke ve Yöntemler). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lİsans Tezi.
- GÜLBAY, E. (2012). 20. Yüzyılda Sanatın Üretim, Tüketim ve Eylem Alanı Olarak Sokak . İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı Sanat ve Tasarım Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- KAYA, Ç. K. (2002). Han Duvarları ve Çağrışım Alanları. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- KOCAMAZ, M. (2005). Günümüzde Kişiyeye Özel Tüketim Anlayışı ve Uygun Üretim Modeli Araştırması. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lİsans Tezi.
- KOKU, E. (2008). Günümüzde Toplumun Yarattığı Mekan-Zaman Bağlamında Üretim-Tüketim Sürecinin Sanata Etkisi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- MUTLU, E. (2013). Derleme Sözlüğü'nde Kuş Adları. Yozgat: Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZENÇ, E. B. (2017). Çağrışım ve Renk Türünün Beyin Fırtınasında Slogan Üretimine Etkisi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı Genel Psikoloji Bilim Dalı Yüksek lisans Tezi.
- SAVLET, E. Y. (2010). Köyde Yaşayan Ailelerin Üretim ve Tüketim Davranışlarının İncelenmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lİsans Tezi.
- ŞENTÜRK, Ş. (2019). Derleme Sözlüğü'ndeki Örtmeceler Üzerine. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

- TURSUNOVA, A. (2007). Kırızca ve Tırkede “Göz” İle İlgili Deyimler ve ağrışım Alanlarının Karşılaştırılması. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lİsans Tezi.
- YILDIZ, Y. (2020). Türkçe Bitki Adlarının Anlam Bilimi Açısından İncelenmesi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

EKLER

ÇEVİRİ YAZI (Transkripsiyon) İŞARETLERİ

Ä, ä = yarı yuvarlak a (Özbek Türkçesinde)

ä = açık e

é = kapalı e

q = arka damak **қ** ünsüzü

ŋ, ɳ = Nazal n (ڭ)

ś = s'den farklı ünsüz

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Faruk KAHRAMAN

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans: 2001, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: 2022, İstanbul Aydın Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Programı

